Материялъ за изучвание родопското нарѣчие.

Отъ Хр. П. Константиновъ.

Между малко извѣстнитѣ и не добрѣ изучени още краища на България се числѭтъ и Родопскитѣ планини. Разложени тѣзи пространни планини между Тракия и Македония и лишени отъ добри съобщения, тѣ сѫ били недостѫпни за пѫтешественицитѣ [1]) и до неотколѣ сѫ били земя непозната, освѣнъ на околнитѣ населения въ Тракийското поле, прибѣло-морската плодородна равнина и източна Македония, които сѫ имали поминъчни свързски съ Родопското население.

Може би обширностьта и недостѫпностьта на Родопскитѣ планини да е подсѣтила едно време Турцитѣ да распространѭтъ ислямизмътъ между Родопскитѣ Българе и да заселѭтъ източна Родопа (Султанъ-Ерско, Кѫрджалийско, Чирменско и планинската часть на Хасковско) съ завоевателното племе, та така да оздравѭтъ владичеството си въ онзи сгоденъ за непокорство край. Слѣдъ тоя прѣвратъ, Родопскитѣ планини станѫли още по́-недостѫпни за вънкашния свѣтъ: чужденцитѣ пѫтници отъ далечъ сѫ ги погледвали и до 1846 год. тоя планински край билъ токо-речи забравенъ и неизвѣстенъ [2]). До освобождението на България, малко нѣщо се знаеше за него [3]). Едва подиръ освобождението ни, започнѫ се изучванието на тоя край [4]).

[1]) Даже и сега, когато пишемъ настоящитѣ редове, всичкитѣ Родопски краища не сѫ достѫпни за изучвание. Прѣзъ тазгодишната ваканция бѣше отишълъ въ Ахѫ-Челебийската каза (сърѣдѣлна съ Рупчоската околия), съ научна цѣль, учительтъ отъ Софийската Кл. Гимназия В. Добруски, и за да бѫде по-свободенъ, отнесълъ се до мѣстнитѣ власти въ Пашмаклѫ за разрѣшение Намѣсто разрѣшение, за археологически изслѣдвания, властитѣ го задържали подъ единъ видъ арестъ за два три деня, та че го повърнѫли отсамъ границата.

[2]) Иречекъ. *История Болгаръ*. 25.

[3]) Писано е било нѣщо за Родопитѣ въ:

1860. Народне песме македонски бугара. Кн. I. Женске песме. Прѣдговоръ. II.

1870. *Географико-историко-статистическо описание на Татаръ-Пазарджикската каза*, съ една харта и таблица на различни стари памятници. Отъ Ст. Захариевъ.

1870. Народонаселението въ Пловдивский Санджакъ. *Лѣтоструй*. 1870. Стр. 73.

1876. Българска История отъ Иречека. (Нѣмското и чехското издания).

Разни свѣдения сѫ печатани и въ ежегоднитѣ календаре на Одринската область.

[4]) Тукъ нѣма да изброяваме отъ край до край книжнината по изучванието на Родопитѣ. Ще споменемъ само:

1880. *Изъ Източна Румелия*. Въ „Osveta“ за 1880—81. Прѣводъ въ „Марица“. Год. V и VI.

1881. *Боятъ около Брацигово*. Подлистникъ въ „Марица“ (Год. IV. 264—266, 268—270, 273, 275, 277, 279) и въ особенна книжка.

При всичко че въ Родопитѣ е станжлъ голѣмъ религиозенъ прѣвратъ, тамъ сж се запазили много старовремски нѣща въ живота, поминъка, облѣклото, жилищата, обичаитѣ, пѣснитѣ и въ нарѣчието. Особенно, въ горното Ардино корито, лежаще токоречи въ срѣдата на Родопитѣ, въ жгъла между юго-източния и сѣверо-източния гребени на Родопитѣ[5]), и на два деня пжть отъ Тракийското поле, прибѣло-морската равнина и Сересското поле, запазени сж въ говора нѣкои особенности, малко извѣстни още на ученитѣ филолози.

До сега не се е писало твърдѣ много за родопското нарѣчие, малко градиво се е набрало изъ неизчерпаемото народно творчество, а още пó-малко има записано по живия народенъ говоръ. Народни пѣсни има събрани и напечатани въ слѣдующитѣ книжа и сборници:

1) Български народенъ сборникъ. Отъ В. Чолаковъ. (11 пѣсни записани въ Устово). 321—330.

2) Наука. (Една пѣсень записана въ с. Сотиръ). I. 417.

3) Пакъ тамъ. (6 пѣсни записани въ Рупчосската Околия). II. 559—568. (При записването на тия пѣсни сж се вмъкнжли много погрѣшки).

4) Българска Иллюстрация. (18 пѣсни записани въ Петково и Карлуково). Год. II. Св. 5. 116—118.

5) Пакъ тамъ. (2 пѣсни записани въ Петково). Год. II. Св. 8. 191.

6) Пер. Списание на Книжовното Дружество. (6 пѣсни записани въ Чепинска Баня). VIII. 90—94.

7) Описание на с. Лѣсково. (1 пѣсень записана въ с. Лѣсково). Марица. Год. VI. 499.

8) Устово. Ахж-Челебийский Окржгъ. Отъ С. Н. Шишковъ. (5 пѣсни) 23—26.

9) Спомени за страшната пролѣть въ Ахж-Челеби прѣзъ 1876 год. Пловдивъ 1884. (Откжсаци отъ пѣсни). Стр. 17, 19, 33—35, 57, 87, 130, 135, 141 и 142.

1882. *Рупското или Рупаланското население и нарѣчие.* Наука. Год. II. Кн. V. Стр. 463—473.

1883. *Пжтни бѣлѣжки за Срѣдна Гора и Родопскитѣ планини.* Соф. Пер. Сп. X, 14—51; XI, 1—32.

1885. *Изъ Родопитѣ.* Пжтни впечатления. Марица. Год. VIII. 742—743.

1886. *Животътъ на Българетѣ въ Срѣдна Родопа.*

— *Непокорнитѣ села въ Родопскитѣ планини.* Кн I и II.

1887. *Родопски старини.* Кн. I.

— *Нѣколко свѣдения за истурчването на Родопскитѣ българе.* Пер. Сп. XXI—XXII, 332—338.

1888. *Родопски старини.* Кн. II.

— *Изъ Родопитѣ.* Рупчосъ. Едно българско кранще въ сѣвернитѣ расклонения на Родопскитѣ планини. Пер. Сп. XXIII—XXIV, 654—681.

Отъ Витоша до Родопа. Пжтни бѣлѣжки прѣзъ 1883 год. Трудъ, Год. II. Кн. V и слѣдующитѣ.

[5]) Соф. Пер. Сп XXIII—XXIV, 659—660. Гл. бѣлѣжката за главнитѣ гребени на Родопскитѣ планини.

10. Родопски старини. Отъ С. Н. Шишковъ. Книжка I. (6 пѣсни). 16—23.

11. Петко Войвода, бранитель на Родопскитѣ българе до 1879 год. (2 пѣсни записани въ Дуванъ-Хисаръ). 13—15.

12. Родопски старини. Кн. II. (23 пѣсни). 19—24, 39—40, 46—48, 51—53 и 56.

13. Сборникъ отъ народни умотворения, обичаи и др. събирани отъ разни български покрайнини. Нарежда Ат. Т. Илиевъ. Първи отдѣлъ. Народни пѣсни. Книга I. (8 пѣсни отъ с. Чокманово и 2 пѣсни отъ с. Райково. Стр. 101—115, 60—61, 386.

Веда Словена. Български народни пѣсни отъ прѣдисторично и прѣдхристиянско доба. Открилъ въ Тракия и Македония и издалъ Ст. И. Верковичъ. Кн. I. 1874.

Веда Словенахъ. Обрядни пѣсни отъ язическо время. Упазени со устно прѣдание при Македонско-Родопски-тѣ Българо-Помаци. Собрани и издани Ст. И. Верковичемъ. Кн. II. (Голѣма часть отъ пѣснитѣ въ двата тия тома сж записвани въ западна Родопа [6]).

Въ проза, освѣнъ нѣколко баяния [7]), двѣ прикаски [8]) и нѣколко десетини пословици [9]), друго почти нищо не е излѣзло на свѣтъ. Напечатанитѣ до сега, въ разни книжа и сборници, разяснения по Родопското нарѣчие [10]) сж тоже недостатъчни, та филолозитѣ нѣматъ възможность да изучжтъ отликитѣ му отъ другитѣ български нарѣчия. А и мжчно се схваща това нарѣчие. Имаме примѣри, че възрастни дѣца, доведени въ Ахж-Челебийско отъ вънка, немогжтъ въ продължение на 7—8 години да навикнжтъ правилно да прилагатъ въ говора тритѣ вида чле-

[6]) Достовѣрностьта на пѣснитѣ въ „Веда словена" се оспорва отъ повечето учени, между които на първо мѣсто личжтъ Луи Леже и д-ръ К. Иречекъ (История Болгаръ. 735). Обаче между ученитѣ се появихж и защитници на Ведитѣ. Споменуваме Довона и Гайтлера. По тая причина, още слѣдъ издаванието на 1-й томъ е изникнжла и мисъльта за провѣрвание на въироснитѣ пѣсни. Самъ Гайтлеръ прѣдприе подобно нѣщо, но болѣсть не му позволи да посѣти отечеството на Ведитѣ. (Пер. Сп. XVI, 147.) Опитвали сж се за подобно нѣщо и Качановски и Славейковъ, обаче и тѣ несполучихж да отиджтъ до указанитѣ въ Ведитѣ мѣста. Нѣколко пжти се загатнж на М-вото на Н. освѣщението, че е негова длъжность да извърши тая работа (Пер. Сп. XVI. 148. История на бълг. литература отъ Д. Мариновъ, 261). Миналата година М-вото испроводи три лица до пограничнитѣ мѣста и надѣваме се, че резултатътъ отъ тая мисия, наскоро да бжде обнародванъ.

[7]) Баяния записани отъ Ил. Н. Бѣлковски и Петко Гидиджиски, отъ Ахж-Челебийскитѣ села Устово и Карлуково. Чолаковъ. 114—115

[8]) Пакъ тамъ. 255—257. (Една прикаска по Ахж-Челебийския говоръ).
— Пер. Сп. XXVIII—XXX, 618. (Една прикаска по Чепинския говоръ).

[9]) Родопски старини. Кн. I. 24—26

[10]) Веда Словена. I. XVI.
— Чолаковъ. 321—330.
— Наука. II, 463—473; 559—568.
— Българска Иллюстрация. II. 191—192.
— Спомени. 17, 68, 78, 84. 86, 87, 90, 102, 110, 117.
— Устово. 20—23.
— Соф. Пер. Сп. VIII. 77—90.
— Животътъ на българетѣ въ Срѣдна Родопа. 13—17.
— Родопски старини. Кн. I, 4—7; 26—30.
— Česty po Bulharsku. 290—291.

нове: *тъ*, *та*, *ту*; *съ*, *са*, *су* и *нъ*, *на*, *ну*. Едно българче изъ Гюмюрджунскитѣ полски български села, слѣдъ нѣколко годишно прѣживѣване въ Петково, неможеше правилно да изреди на Сурвакъ слѣдующата слава, която по́-възрастнитѣ момчета произнасятъ прѣдъ домакинитѣ, прѣди да пуснѫтъ прѣдъ тѣхъ рѣчниятъ валчестъ камень.

„Какну е те́кла ре͡акана прис ка́мене͡ас,
Н͡оаі да ти те͡ак͡оат пари́те͡а ф кесь͡оата; и
Каксу ми те͡ажи́ ка́мене͡ас ф раки́се͡а,
С͡оаі да ти теж͡оат пари́те͡а ф кесь͡оата“.

Съ други думи, тая слава съдържа слѣдующето:

Както е текла тамъ онази рѣка прѣзъ този камень,
Тъй да ти текѫтъ паритѣ въ кесията ти; и
Както тукъ тежи товъ камень въ рѫцетѣ ми,
Тъй да ти тежѫтъ паритѣ въ кесията.

Полското българче нареждаше славата така:

„Каксу е те́кла ре͡акана прис ка́мене͡ан,
Н͡оаі да ти те͡ак͡оат пари́не͡а ф кесь͡оана; и
Каксу ми те͡ажи ка́мене͡ан ф раки́се͡а,
Н͡оаі да ти те͡аж͡оат парине͡а ф' кесь͡оаса“.

Отъ погрѣшното нареждание горната слава, излизаше слѣдующиятъ смислъ.

Както тукъ е текла онази тамъ рѣка прѣзъ тозъ камень,
Тъй да ти текѫтъ онѣзи пари въ онази тамъ кесия; и
Както тукъ тежи онзи тамъ камень въ тѣзи ми рѫце,
Тъй тамъ да тежѫтъ онѣзи пари въ тази тукъ кесия.

Ний, другаритѣ на полското момче, му се смѣяхме, че неможе правилно да нарежда славата; затова то се мѫчаше да се отърве отъ досаднитѣ присмивки и за да угоди славата, въ нѣкои кѫщя ѭ нареждаше така:

„Какну е те́кла ре͡акаса прис ка́мене͡ас,
С͡оаі да ти те͡ак͡оат пари́не͡а ф кесь͡оаса; и
Какну ми те͡ажи́ камене͡ас ф раки́не͡а,
Н͡оаі да ти те͡аж͡оат пари́се͡а ф кесь͡оана“.

Ний разбирахме слѣдующето:

Както тамъ е текла тазъ рѣка прѣзъ тозъ камень,
Тъй тукъ да ти текѫтъ онѣзи пари въ тази кесия, и
Ка́кто тамъ ми тежи тозъ камень въ онѣзи рѫце,
Тъй тамъ да ти тежѫтъ тѣзи пари въ оная́ кесия.

Друго пъкъ едно странно момче (цинцарче) въ Устово, вмѣсто да каже:

„Ку та фа́те͡ам сас забе́се͡а
Та ти ща измо͡акна уши́те͡а
(Ако те хванѫ съ зѫбетѣ си,
Измъкнувамъ (изскубвамъ) ти ушитѣ)

Каввало:

Ку та фа́те͡а сас забе́не͡а
Та ти ща измо͡акна уши́се͡а.
(Ако те хванѫ съ онѣзи твои зѫбе,
Измъкнувамъ (изскубвамъ) ти тѣзи мои уши).

Още единъ смѣшенъ случай. Прѣди 40—50 год. когато повечето попове въ Родопскитѣ села сѫ били странни — прѣимущественно отъ Св. Гора — една кръстница въ Широка-Лѫка на поповия въпросъ: какво име да се тури на дѣтето, казала: ко͡арсти гу по́пе касу ме́нь. Попътъ като неразбиралъ значението на думата *касу (както,* кога се говори за ближенъ прѣдмѣтъ), кръстилъ дѣтето *Касменъ.*

Тѣзи примѣри сѫ достатъчни, за да се види, какъ е мѫчно за едно вънкашно лице да усвои основно родопското нарѣчие и да вникне въ всичкитѣ му тънкости.

Понеже обнародванитѣ до сега материяли по родопското нарѣчие, споредъ количеството си сѫ далечъ отъ да съдържѫтъ всичкитѣ му особенности, азъ, поканенъ отъ нѣкои приятели на язикознанието, се заехъ да извадѭ нѣщо въ проза по говора въ Ахѫ-Челебийско, т. е. по онова родопско поднарѣчие, което по падежнитѣ си форми, по склоненията на имената заедно съ членоветѣ, по тритѣ си вида членове за опрѣдѣление прѣдмѣтитѣ и по широкото пространство, което обнема, може да се земе за основа, при изучването на родопското нарѣчие.

—

Материялътъ въ *проза* извличамъ отъ една бащина ми рѫкописна книга по Ахѫ-Челебийския говоръ.

Баща ми има двѣ обемисти рѫкописни книги, съдържащи недѣлни слова и поучения, жития и чудеса на разни светии. Едната книга е прѣписвана до 1860 год. а другата е прѣписвана отъ 1865 год. насамъ. Азъ зехъ постарата книга, защото тя е прѣписвана пакъ отъ подобна проповѣдническа книга по Ахѫ-Челебийския говоръ, а втората е прѣписвана отъ недѣлнитѣ слова и поучения на Софрония Врачанскаго, прѣписани тоже по Ахѫ-Челебийския говоръ.

Старата бащина ми рѫкописна книга, наричана „дамашкинὸ", съдържа въ 350 листа 57 черковни проповѣди, животоописания и чудеса на разни светии. По-голѣмата часть отъ проповѣдитѣ, животоописанията и чудесата (листове 1—250, 283—346), баща ми и неговитѣ ученици сѫ прѣписвали съ гръцки букви до 20 Септемврий 1859 год., когато обемистата книга, въ поголѣмъ отъ осмина форматъ, е била подвързана между двѣ дебели дъски, обшити на́полу съ бѣло платно. На първата кора или дъска, има надписано върху платното:

1859 σεπτεμ:
20
Δαμασκυνῶ νασλαβέν
τζκι ήεζίκ χιρογραφόν
πριζάμενου ουτ πᾶ Κυριὲ
κουβουτου δαμασκυνω: 30
(слѣдва истрита дума)
Σουβά δαμασκυνῶ ε, να πᾶ
Κωνσταν∂ήνα: μανουήλ: —

†

По строгитѣ фонетически правила на пашенското нарѣчие, тоя надписъ се чете или произнася така: Дамашкинó на славеанцки изикь, хирографóнъ призьоамену*) ут поп Киреакувуту дамашкинó: 30 (??) Сува дамашкинó е на поп Констандúна: Манунл: — (вмѣсто Манолювъ) Пьоаткуву."

Отъ горния надписъ се вижда, че дамашкинòто е *призьоамену*, сир. прѣписано отъ друго подобно дамашкинó принадлежаще на попъ Киряка Бѣлковски отъ с. Устово. Прѣписването е завършено една година слѣдъ запопванието на баща ми (Петровденъ 1858 год.), до когато дѣдо попъ Килякъ е и священодѣйствувалъ въ Петково. Отъ това слѣдва, че попъ Киряковото дамашкино е било прѣведено по-рано отъ горната дата.

До колкото знаѭ, попъ Килякъ, по поощрение отъ казалския исповѣдникъ, Светогорецътъ Иеромонахъ Григорий, прѣвеждалъ е, съ помощьта на сѫщия исповѣдникъ, много черковни проповѣди и поучения отъ гръцки на български, по мѣстното нарѣчие, само че съ гръцки букви. Тая работа на двамата трудолюбиви и истински народни проповѣдници не е била лесна, едно. че 24-тѣ гръцки букви не сѫ били достатъчни за изразяване всичкитѣ български звукове, и друго, че се е изисквало доволно време и трудъ за да се намѣрѭтъ подходящи мѣстни думи за нѣкои черковни термини.

Подирѣ, прѣведенитѣ отъ двамата старци проповѣди, по пропагандата на попъ Лигорча — тъй се зовѣше между населението казалския исповѣдникъ Иеромонахъ Григорий, който постоянно забикаляше селата —сѫ били прѣписвани, пакъ разбира се съ гръцки букви, тъй като българската азбука се е въвела въ училищата ни чакъ слѣдъ 1860 год. — отъ другитѣ попове по селата. Дѣдо попъ Лигорчо, до толкова е билъ прѣдаденъ въ дѣлото за религиозното въспитание и за подържанието старонародната нравственность между Ахѫ-Челебийскитѣ християне, щото и самъ е помагалъ на всичкитѣ попове при

*) Тая дума е употрѣбена вм. прѣвето или вм. прѣписано. Въ неѭ *оа* замѣства гласната *е*.

прѣписванието на проповѣдитѣ. Това се вижда и отъ бащината ми книга — *дамашкинó*. Стр. 316—320, които съдържѫтъ часть отъ житието и чудесата на св. Спиридона, сѫ прѣписани отъ самия заслужилъ светогорски исповѣдникъ.

Листове 251—282 сѫ въ пó-малъкъ форматъ, и както се види, прѣди да сѫ били подвързани и нумерувани въ бащиното ми *дамашкинó*, съставлявали сѫ отдѣлна книжка, съдържаща три проповѣди: 1) Слóву зарадѝ гóспудьовата садóвиіа, свеа͡тагу прурóка: Даніил: фтóруе паруші́іа; 2) Втóру слóву ут свеа͡тáгу прурóка Даниѝла на нидеа͡лiа на день пýступетеа͡[10]). Заглавието на третята проповѣдь не се знае какво е, защото листътъ на който е било написано (л. 267) е отк҄ѫсанъ и изгубенъ; на края е писано по гръцки язикъ „τέλος του Κύρηλου πατριάρχου ἀπό Ἀλεξανδρίας.“ Съдържанието и на тая проповѣдь е пакъ по второто пришествие Христово. Реченатa книжка, до гдѣто е била отдѣлна и съ особенъ пореденъ No. нумерувана, е била проводена на баща ми отъ нѣкой си попъ, за да си ѭ прѣпише и послѣ пакъ да му ѭ върне; за това на послѣдния листь, нашаренъ съ разни фигури, на едно мѣсто е писано: „Αγιε δέσπουτα, σε περικαλὸ ἔλαβε του δαμασκυνό, μόνον ανδεγράφετου και πάλην να με του στηλης πίσου χορίς λόγον και ἄλα αν θέλίς στὲλλου.

Отъ кои гръцки книжа сѫ прѣвождали духовнитѣ народни подвижници попъ Лигорчо и попъ Кирякъ, за сега не могѫ да знаѭ. Знаѭ само това, че тѣ сѫ прѣвождали и тѣхнитѣ послѣдователи сѫ се трудили да прѣписватъ прѣводитѣ имъ точно по мѣстното нарѣчие, за да може населението да разбира черковнитѣ поучения. Тая е причината за твърдѣ малкитѣ отклонения отъ мѣстния говоръ: прѣди прѣвежданието на проповѣдническитѣ книжа, поповетѣ сѫ чели донесенитѣ изъ Измиръ нѣколко екземпляра: „*Завѣтъ Новий, Господа Нашего Іисуса Христа, сега новопрѣведенний отъ словенскаго на болгарскій языкъ, отъ Неофита Іеромонаха, П. П. Рилца и съ прилежанием прегледанъ и одобренъ отъ Преосвященейшаго и премудраго Митрополита Терновскаго г. г. Іларіона въ Смирнѣ, въ типографии А. Дамиянова и содружества, 1840 г.*“ Нѣколкото екземпляра отъ тая книга билъ донесълъ отъ Измиръ Устовския родолюбецъ и прочутъ търговецъ и скотовъдецъ Хаджи Иванъ.[11]) До колкото съмъ слушалъ отъ баща си и отъ други попове въ Ахѫ-Челебийско, четението на евангелията по Неофитовия простонароденъ прѣводъ било направило голѣмъ нравственъ и религиозенъ прѣвратъ между нашенскитѣ Българе. Може би това да е било

[10]) Пустоветéа͡ = общо име на мѣсопустна и сиропустна недѣли. Особеннитѣ имена на тѣзи недѣли сѫ *мьбáснатa зáгувеа͡лка* и *сирнатa зáгувеа͡лка*. Казватъ се още и *мьба͡сница* и *сѝрница*.

[11]) Гл. Трудъ. Год. II. Кн. XI. Стр. 1381.

причината, гдѣто нѣкои духовни лица въ едно затънтено и изолирано отъ възроденитѣ центрове, краище, се завзели да прибавѭтъ още нѣщо по народния язикъ, за да се слѣдва по́-успѣшно распространението между народа духовно-нъравственна храна. И тѣ се завзели съ прѣвежданието на недѣлни поучения, тълкувания на евангелията, житията и чудесата на светцитѣ, и понеже тѣзи прѣводи сѫ като продължение на четенитѣ въ черковата евангелия по Неофитовия прѣводъ, и въ тѣсна свързка съ тѣхъ, то за това и прѣводачитѣ на проповѣдитѣ сѫ гледали да съобразяватъ нѣкои думи — а най-много оння думи, за които не сѫ могли да намѣрѭтъ подходящи по мѣстното нарѣчие — съ реченото евангелие.

Както и да е, дѣдо Попъ Григоръ е принесълъ голѣма заслуга въ нъравственно-религиозно отношение, а прѣводитѣ вършени подъ негово рѫководство иматъ и ще иматъ и за напрѣдъ важность, както въ историческо, тъй и въ филологическо отношения. Както се каза и по-горѣ, гръцкитѣ оригинали, отъ които сѫ прѣвеждали нашитѣ — могѫ да ги нарекѫ — новобългарски апостоли, не ми сѫ извѣстни; обаче отъ съдържанието на прѣводитѣ се вижда, че прѣводачитѣ не сѫ се придържали строго о смисъла на гръцкитѣ оргинали. Тѣ сѫ гледали щото проповѣдитѣ да иматъ колкото се може по-голѣмо влияние върху мѣстния народенъ животъ и върху междуособнитѣ отношения на мѣстното население, та за това сѫ и добавяли нѣкои нѣща правдоподобни само за нашенски Българе. Така на пр. при нѣкои проповѣди упрѣкаватъ се и прѣслѣдватъ се нѣкои старовремски български обичаи; народнитѣ баяния се уподобяватъ на *врагувщина* (дяволска работа) и прѣдсказватъ се лоши наказания *за чурбажиетѣ*.

Прѣводачитѣ и прѣписвачитѣ сѫ срѣщали мѫчнотии при изразяването на нѣкои звукове, по причина че гръцката азбука несъдържа всичкитѣ знакове, потрѣбни за изражение българскитѣ звукове. Заради това, въ рѫкописитѣ дамашкина гледаме, че гръцката ζ служи и за *ж* и за *з*, σ-та — и за *с* и за *ш*, τζ — и за *ц* и за *ч*; звукътъ *б* е изразяванъ съ двѣтѣ гръцки букви μ и π=μπ; тѫпиятъ звукъ ба͡=оъ е исписванъ на мѣста съ о а на мѣста съ α; умегченото произношение на сѫщия звукъ, т. е. звукътъ іоа͡=ьоа͡=δъ е исписванъ съ гръцкото ε; полугласната *й* е исписвана съ ϊ (гръцката йота съ двѣ точки надъ неѭ); двугласната *я* е исписвана нѣйдѣ съ ε, нѣйдѣ съ ϊα.

Нѣкои думи, за които прѣводачитѣ не сѫ могли да намѣрѭтъ подходящи тѣмъ по мѣстния говоръ, сѫ ги замѣствали или съ гръцки, споредъ оргиналитѣ, или съ турски, употрѣбявани въ говора, или пъкъ съ български, заети отъ Неофитовото Евангелие.

Въ откжслящитѣ, които ще извлѣчемъ отъ казаното дамашкино, ще бждjтъ отбѣлѣжвани българскитѣ думи, внесени по влиянието на Неофитовото Евангелие. Грьцкитѣ и турскитѣ думи, ще се оставятъ тоже, както сж въ оригинала, съ забѣлѣжки само, кои отъ тѣзи думи се употрѣбяватъ и въ народния говоръ. Ще бждатъ отбѣлѣжвани, по възможности, и турскитѣ думи, които се употрѣбяватъ въ говора само отъ мжжкото население. Думитѣ, които се употрѣбяватъ само въ Ахж-Челебийския говоръ а сж чужди за другитѣ български нарѣчия, ще бждатъ обяснявани въ забѣлѣжки. Ще бждатъ обяснявани тоже и нѣкои обще-употрѣбителни думи, но които въ Ахж-Челебийско иматъ инакъвъ смисълъ.

Заглавието на първата проповѣдь (листове 1—8) гласи така:

„Ут[12]) христуи́тиiа,[13]) заради христе͡анцките͡а[14]) пра́зници и заради нидe͡алите͡а, за ка́та[15]) нидe͡альiа на гуди́ната: [ἄπο τοῦ

[12]) *Ут* вм. отъ. Ако нѣма ударение надъ гласната *о*, всѣкога се произнася *у*. Пр. ка́кту, ути́де, муре́, мума́, рудни́на, Го́спуть, бо́буть, тропуть. Прѣдлогътъ *отъ* се изговаря *ут*. Изговаря се *о́тъ* въ прѣдложнитѣ думи, ако ударението спада надъ прѣдлога. Пр. о́тсе͡ачи, утсе͡аче, о́дели (отдѣли) уде͡али́х, о́ткараi, утка́рахме.

[13]) Звукътъ *iа* само въ края на думитѣ и то слѣдъ гласни и слѣдъ умекотени съгласни се чуе по-ясно. Пр. нидe͡алiя, садовиiа, ракиiя кутиiя, зе́мiя. Ако ударението спадне надъ *iа* въ края на думата, звукътъ се промѣня на iо͡а=ьо͡а=о́ъ. Пр. ламьо͡а (лами), земьо͡ата (земята), сгурьо͡а (сгуръ, сгурия), курьо͡а (курия). Въ началото и срѣдата на думитѣ, звукътъ *iа* е замѣстенъ отъ *е* съ примесъ отъ я=*еа*. Пр. е͡агне, е͡аха, е͡ак, христе͡анин паре͡аса.

[14]) Звукътъ *е* нѣйдѣ, (повечето когато ударението е надъ него) се чува като остро *е*. Пр. ме́тла, пе́ру, се́лу, уте́кал, не́бу, не́ма, испе́че͡а. При повечето думи е замѣстенъ съ е͡а. Пр. ре́че͡а, те͡аче́, уме͡аси, пе͡ате́л, пе́пе͡ал. Замѣства се и съ iо͡а=ьо͡а=о́ъ. Пр. гльо͡адам шо͡атам, то͡аптам, шо͡аптам (тр. л. прави ше͡апте́) рьо͡ад (редъ) сьо͡адни (седни), мьо͡аку (мегко), льо͡ашта. Въ края на глаголитѣ се чуе *е* но по-слабо.

Въ членоветѣ за мн. ч. *тѣ*, *сѣ* и *нѣ*, звукътъ *е* се чуе пакъ като *е͡а*. Съгласнитѣ *т* и *н* въ членовитѣ *тѣ* и *сѣ* всѣкога се произнасятъ умекотени.

За тритѣ вида членове: *т*, *та*, *ту*; *с*, *са*, *су* и *н*, *на*, *ну*, нѣма да влизаме въ обяснения, тъй като значението и употрѣблението имъ сж вече извѣстни отъ досегашнитѣ напечатани разяснения по Родопския говоръ. Ще отбѣлѣжимъ само, че имена на одушевлени прѣдмѣти се склонятъ заедно съ членоветѣ така:

А. Сжществителни.

I. М ж ж к и р о д ъ.

Ед. число	И. чиле͡акат, с, н.	Мн. число	чиле͡ачите͡а, се͡а, не͡а
	Д. чиле͡акутуму, суму, нуму		чиле͡аце͡амте͡ам, се͡ам, не͡ам
	В. чиле͡акатуг, суг, нуг.		чиле͡ачите͡а, се͡а, не͡а.

II. Ж е н с к и р о д ъ.

Ед. число	И. же͡ана́та, са, на	Мн. число	же́ните͡а, се͡а, не͡а
	Д. же͡ане͡атухи, сухи, нухи		же́не͡амте͡ам, се͡ам, не͡ам
	В. же͡ана́та, са, на.		же́ните͡а, се͡а, не͡а.

III. С р ѣ д н и р о д ъ.

Ед. число	И. пи́лету, су, ну	Мн. число	пилце́те͡а, се͡а, не͡а
	Д. пи́летуму, суму, нуму		пилце͡амте͡ам, се͡ам, не͡ам
	В. пи́лету, су, ну.		пилце́те͡а, се͡а, не͡а.

Б. Прилагателни.

I. М ж ж к и р о д ъ.

Ед. число	И. ста́рият, с, н.	Мн. число	ста́рите͡а, се͡а, неа.
	Д. ста́ре͡атуму, суму, нуму.		ста́ре͡амте͡ам, се͡ам, не͡ам
	В. ста́ре͡атуг, суг, нуг.		ста́рите͡а, се͡а, не͡а.

θεοτόκα] кáк прил͡еаага христ͡еанест͡еа да тач͡еат[16]) и да са мóл͡еат на[17]) св͡еатá ліутіургиíіа[18]) и ф ч͡оарквата[19]) да сидь͡оат мíрну на кáта прáзник агá[20]) íма аргиíіа[21]) дéту са писали св͡еатíт͡еа патéри,[22]) кату са[23]) устáвили христ͡еан͡еамт͡еам зáкун за тáч͡еаньету христ͡еанцку".

А самата проповѣдь захваща така:

II. Женски родъ.

Ед. число	И. хýбавата, са, на.	Мн. число	хýбавит͡еа, с͡еа, н͡еа.
	Д. хýбав͡еатухи, сухи, нухи,		хýбав͡еамт͡еам, с͡еам, н͡еам.
	В. хýбавата, са, на.		хýбавит͡еа, с͡еа, н͡еа.

III. Срѣдни родъ.

Ед. число	И. високуту, су, ну.	Мн. число	висóкит͡еа, с͡еа, н͡еа.
	Д. високутуму, суму, нуму,		висóк͡еамт͡еам, с͡еам, н͡еам.
	В. високуту, су, ну.		висóкит͡еа, с͡еа, н͡еа.

Когато прѣдъ сѫществителното стои прилагателно, падежнитѣ форми на склонясмия заедно съ сѫществителното членъ, спадатъ на прилагателното. Пр.

I. Мѫжки родъ.

Ед. ч.	И. стáрият, с, н чил͡еак	Мн. ч.	стáрит͡еа, с͡еа, н͡еа чил͡еаци.
	Д. стáр͡еатуму, суму, нуму чил͡еаку.		стáр͡еамт͡еам, с͡еам, н͡еам чил͡еаци,
	В. стáретуг, суг, нуг чил͡еака.		стáрит͡еа, с͡еа, н͡еа, чил͡еаци.

II. Женски родъ.

Ед ч.	И. лóшата, са, на, жена.	Мн. ч.	лóшит͡еа, с͡еа, н͡еа жéни.
	Д. лóш͡еатухи, сухи, нухи жéни,		лóш͡еат͡еам, с͡еам, н͡еам жéни.
	В. лóшата, са, на, женá.		лóшит͡еа, с͡еа, н͡еа жéни

III. Срѣдни родъ.

Ед. ч.	И. крóткуту, су, ну ͡еагне	Мн. ч.	крóткит͡еа, с͡еа, н͡еа ͡еагнета.
	Д. крóткутуму, суму, нуму ͡еагне.		крóтк͡еамт͡еам, с͡еам, н͡еам ͡еагнета
	В. крóткуту, су, ну ͡еагнеа.		крóткит͡еа, с͡еа, н͡еа ͡еагнета.

[15]) *Кáта* гр. дума. Употрѣбява се вмѣсто *всѣкъ, всѣка, всѣко*, когато се говори за неодушевлени и за далечни прѣдмети. Пр. Кáта день, кáта утрина. На кáта ль͡оашта зáб͡еала.

Тая дума се срѣща и въ пѣснитѣ. Пр.

Марíнке марú хýбава,
Бр͡еа сту е сувá ут тéб͡еа?
Кáта нид͡еаліа мумáрье
Сáіа нид͡еаліа дваміна.

Отъ гр. дума *кàта* и отъ българската *день* съставена е една сложна *катадéнь*, съ която се означáватъ думитѣ: всѣки день, всѣкидневно и дѣлниченъ день. Пр. Кáта дéнь Пь͡оатку на пазарь. Има адниú дрипи и за катадéнь и за день (голѣмъ день, празниченъ день). (Има едни дрехи и за въ дѣлникъ, и за въ празникъ).

[16]) Глаголътъ *тач͡еам* се употрѣбява за изражение: а) празднуванье праздникъ, и б) жалѣйка за мъртвецъ. Пр. Тачите ли Св͡еат͡еаг Нéстура? Дрáгніу тáчи стрика му.

[17]) Прѣдлогътъ *на* е употрѣбенъ вмѣсто прѣдлогътъ *при*, който въ говора е почти исчезналъ и замѣстенъ съ прѣдлогътъ *до*, но въ пѣснитѣ се срѣща.

[18]) Общеупотрѣбителна и въ говора дума вмѣсто *служба*.

[19]) Тѫногласнитѣ звукове ѫ и ъ се произнасятъ както *о* съ ефектъ къмъ *а*=͡оа=óъ. Има ли въ нѣкоя дума тоя звукъ, ударението спада всѣкога надъ него.

Тоя звукъ нѣкога се прѣмѣстя на слѣдующия слогъ и въ такъвъ случай се замѣства съ *а*. Пр. р͡оака, рак͡оата; м͡оака, мак͡оата; п͡оарс (пръсть) парст͡оан; к͡оарфь, карфт͡оас. (Въ с. Чанг͡оаръ-Дере казватъ: карфс͡оас (тази кръвь) карфт͡оат (кръвьта) карфн͡оан (онази кръвь).

Отъ звукътъ ѫ има остатъци само въ нѣкои села и то само въ нарѣчието *тѫй, сѫй, нѫй* и въ частицата *най*, която по нѣгдѣ се чуе *нѫй*.

[20]) *ага* вм. когато. Думата *ага* се употрѣбява и вмѣсто когá (не въпросителното). Нѣкога *ага* се съкращава на *га*. Пр. Га беа ф нид͡еаліа ýгрина.

[21]) Гр. дума *аргиíа* праздникъ не се употрѣбява въ говора.

[22]) Сѫщо и *патери* (отци) не се употрѣбява въ говора.

[23]) Спомагателниятъ глаголъ *съмъ* се чуе *сѫм;* тр. л., мн. ч. прави с͡аѫ. Ако прѣдъ тѣзи глаголи стои отрицателната частица *не*, изговарятъ се *ни с͡оим, ни с͡оа*. Сѫщо и б͡еах (бѣхъ) съ отрицателната частица се изговаря *нибь͡оах*.

„Благуслувéни христе͡ане.[24]) Гóспуть наш Инеýс Христóс, агá оште хóде͡аше пу земьо͡ата сас све͡атáта му мáйка бугурóдица пре͡аде͡авóіка[25]) Марийа и сас нéгувите͡а апóстулье, и пó-напрéш[26]) оште дудé[27]) бил на нéбу сас уцá и сас све͡ате͡аг дýха, та наро͡ача[28]) и каза на прурóк Муиший, чи по͡арву стéпцал[29]) нéбуту и зéамьо͡ата[30]) фаф пуньде͡альник[31]) И вúде͡а бог[32]) чи е хýбаву и нарéче͡а[33]) тóіа день пуньде͡алник. Сéтне͡а — слóанцету и ме͡асе͡ачината, виде͡алуту[34]) и тьо͡авнуту[35]) и нарéче͡а бог тоіа день фтóрник. Послé͡ать[36]) направи зве͡аздите͡а, живино͡ата[37]) и сúчку аднó пу аднó, какту кáзватъ пруроцúте͡а ду шéстиіа день, ду со͡абута. И ф'со͡абута удво͡арши[38]) врúть[39]) діуньо͡ата,[40])

---

[24]) Вѣка проповѣдь въ дамашкиното захваща съ тия думи.

[25]) Тая дума е скована отъ прѣводачитѣ, вѣроятно за да изразьжтъ думата *приснодѣва*.

[26]) *Напрéш*=напрѣдъ.

[27]) *Дудè*=догдѣ.

[28]) *Наро͡ача* (отъ гл. наро͡аче͡ам.) въ говора означава *поржча*. Въ пѣснитѣ се срѣщатъ и двѣтѣ думи. Пр. Наро͡аче͡ал Стуе͡ан пуро͡аче͡ал, ýд висóкана плáниня.

Въ религиовенъ смисълъ думата наро͡аче͡ал означ ва *заповѣдалъ*. Пр. Госпуть е наро͡ачал, де͡ацата да слуше͡ат майките͡а и бубайците͡а хми.

[29]) *Степцал* = отъ нищо направилъ нѣщо. Зачатието на плодъ въ женската утроба, тоже означаватъ съ думата „стéпцаду са е". Тукъ тая дума е употрѣбена вмѣсто *създалъ*. Когато нѣкой подари на сиромахъ нѣщо, последниятъ слави: „Да ти е виде͡ану, да ти са стéпца на дрýгата діуньо͡а.

[30]) Безъ членъ се изговаря *зèміа*.

[31]) Днитѣ на седмицата се изговарятъ: ниде͡аліа, пуньде͡альник, фторник, сре͡адя, чéтво͡артак, пьо͡атак, со͡абута.

[32]) Тая дума е взета отъ Неоф. Ев. Обще-употрѣбителната въ говора е *Госпуть*.

[33]) Тая дума е тоже взета отъ Неоф. Ев. и е турена вмѣсто *прузвá*. Думитѣ *нарéче͡а*, и *нарéче͡ану* се употрѣбяватъ въ говора въ другъ смисълъ. Когато нѣкому се случи нещастие или смърть, казватъ „То͡аі му е билó нарéче͡ану." (Тъй му е било прѣдопрѣдѣлено). Каквóту му о нарéче͡ану. Казватъ още „То͡аі му е било писану" защото съществува народно вѣрване, че когато се роди човѣкъ, *нáре͡ачниците͡а* му наричжтъ всичко, каквото има да го връхлети прѣзъ живота му и му го *написватъ* на челото. Имаме и една пословица, въ която тая дума се срѣща. Когато се приготовлява ядение, пиянне, облѣкло или жилище за нѣкое лице и по нѣкоя причина, приготвеното нѣщо попадне, въ ржцетѣ на друго лице, казватъ „Ни é кóмуто е испéче͡ану ами кóмуто е нарéче͡ану".

Съ *нáре͡ачник* още окачествяватъ оногова, който много говори.

[34]) *Виде͡алуту* = свѣтлината.

[35]) *Тьо͡авнуту* = тъмнината.

[36]) *Пóслеть* = послѣ.

[37]) *Живино͡ата* безъ членъ *жúвина*. Съ тая дума се означава цѣлото животно царство, включително и човѣкътъ. Само животнитѣ безъ човѣка се означаватъ съ думата *хаіванáть* Питомнитѣ животни се наричатъ *тóпики*. Пр. Дúва го͡аска. Тóпика го͡аска. Дúву свине͡а. Тóпику свине͡а. Душлú дивите͡а та испо͡адили тóпиките͡а.

[38]) *Удво͡арши* отъ гл. удво͡аршвам = свършвамъ една опрѣдѣлена работа отъ строителенъ видъ. Пр. уградú ли си ко͡аща? (построи ли си кжща?) Удво͡арши ли си ко͡ащата? Въ последния примѣръ, подъ „удво͡арши ли" се разбиратъ въпроситѣ: „покри ли си кжщата", „измаза ли си кжщата", „направили й дюшеметата и пр."

[39]) *Врить* опр. мѣстоимѣние. Означава *всички* Въ нѣкои села казватъ и *вруть*, *врíуть*, *вру* и *врю*. *Врить* се склонява така:

1) Общи родъ безъ членъ.	2) Мжжки родъ съ членъ.
И. врить, вруть, вру	И. врúтьците͡а, врутците͡а, се͡а не͡а,
Д. врúте͡ам, врýте͡ам, врýм, вре͡ам.	Д. Врúтьце͡амте͡ам; вруtьце͡амте͡ам, се͡ам, не͡ам
В. Врúте͡ах, врýте͡ах;	В. Врúтьците͡а, се͡а, не͡а врýтьците͡а, се͡а, не͡а.

[40]) Отъ тур. дума *діуніа*. *Діуньо͡ата* се употрѣблява вмѣсто *свѣтътъ* (міръгъ). Съ „сая діуньо͡а" означаватъ *земния животъ*, настоящия животъ, сегашния свѣтъ. Съ „другата діуньо͡а" означаватъ, бждящия животъ, бждящия вѣкъ, бждящия свѣтъ Пр. Нѣма да та прóсте͡ам ни на сáіа діуньо͡а ни на друга. (Пог.) Саіа діуньо͡а е лажовна.

Суетностьта на свѣтовнитѣ работи се изразява съ *лажовна діуньо͡а* (лъжливъ свѣтъ). Въ една нравствено въспитателна пѣсень, въ която се описва положението на една грѣ

та че фнидеаліа са удмури[41]). Затува сига и нам е нароачану и придádену шес дéнье да рáбутим, пак сéдьмиіа нидеаліата да тáчим, оти[42]) нéга пусвеати[43]) гóспуть саваóт; оти на тоіа день проводи и свеатеаг духа апóстульеамтеам. На тоіа день са[44]) и руди́ Гóспуть наш Иису́с Христóс; пак на тоіа день и врить чудата правеаше; пакъ на тоіа день и васкрьоасна[45]) уд умреалитеа; на тоіа день и садóвиіа[46]) ште да стане — на надеаліата. Та затува соіа день го има Гóспуть най-гулеам[47]) уд врить деньетеа . . . . Та за тувá ни боаде[48]) дру́гу ни́шту да рáбутим, оти е госпутьцки день, гóспутьцки рáбути да рáбутим и ни́е, и да са мóлиме и да празнóваме какну[49]) и нáшиеан саібиіа[50]) е празнóвал и са е удмури́л фаф нидеаліа . . . .

Ђашкá[51]) уд мóлба и ут пеаіуву[52]) и уд метáнье и уд ліутіургиіа, ф празници и ф нидеаліа венчеаваме и карщáваме

ховна майка и единъ *хайран* (праведенъ) синъ, следъ смъртьта имъ, земниятъ животь или земниятъ свѣтъ се нарича *лаждовница*, като се подразбира слѣдъ неіж и *діуньоа*. Споредъ тая пѣсень, синътъ Стоянъ слѣдъ смъртьта си отишелъ въ бужирай, а майка му била грѣховна и като умрѣла слѣдъ него, отишла „въ катраньтъ" (пжкълътъ, адътъ) и отъ тамъ като видѣла какъ синътъ й блаженствувалъ, викнжла:

„Си́ну Стуеане, Стуеане!
Има ли меасту за мéнеа
За мéнеа сину при тéбеа?"
А синътъ й отговорилъ:
„Нéма ми нéма мáле ле,
Ти га беа на *лаждовница*
Чоарну вúну прудáваше
Ф' вúнуну вóдя сúпваше
Укоана с вóда поальнеаше.

[41]) *Удмури́* (отъ гл. *удмуреавам са*) вм. отпочина, отпочивам; óдмури са = отпочиний, починий си. Аку са си умори́л óдмури са.

[42]) *Оти*. Тая гр. дума се употрѣбява въ два смисъла. Употрѣблява се и вмѣсто *защо* и вмѣсто *защото*. Пр. Коі стори сува? — Я. Чи оти гу стори? — Оти ми рéкаха да гу стóреам.

Стуеан Дафина уставеа.
Та оти ли іа уставеа?
— Оти ми не є кáматня,
Каіну поарвана гуди́на . . . . . ."

Отъ думата *оти* имаме и една подсмивателна поговорка. Когато нѣкой *задпиник* или *задрилъ*, често или едно подиръ друго пъти: „óти сувá" „óти нувá" , óти тоай", а събеседникътъ му иска да го подиграе или да го подсѣти че се е вече наситилъ да отговаря, казва му: „Оти да ти са укóти". Казватъ и „Оти да ти са укоти шеареану котеа".

[43]) Влияние отъ Неофитовото Евангелие.

[44]) *Са* = възвр. мѣст. *се*.

[45]) Вл. отъ Неофитовото Евангелие.

[46]) Второто пришествие Христово.

[47]) По некои села се чуе *нжі гулеам*.

[48]) *Ни боаде* вм. *не бива*. Въ отрицателната частица *не*, гласната *е* всѣкога е замѣстена съ гл. *и*. Пр. ни мóгам, ни доіде, ни хóди, ни и́ди ни треава, ни гльоадя.

[49]) Вмѣсто *както* въ Ах. Чел. говоръ има: *какту, каксу* и *какну*. Първото се употрѣбява, когато се говори за неопрѣдѣленъ прѣдметъ, второто — за близкенъ прѣдметъ, а третето — за отдалеченъ. По нѣкждѣ съгласната *т* е исчезнжла и тѣзи думи се чуятъ: *кату, касу, кану*.

Какну въ народнитѣ пѣсни се чуе *каіну*. Пр Каіну е Еанка лижала, сига ду деветь гудини. Каіну ми хóдиш бреа Мумчиле и заа града и низ града.

[50]) Съ тая дума, употрѣбявана и въ говора вмѣсто *господарь* и *притежатель*, се означава Богъ като господарь на цѣлия свѣтъ.

[51]) Тур. дума употрѣбляема вмѣсто *освѣнъ* и вмѣсто *отдѣлно*. Пр. Ут тéбеа бяшкá никуі нидоіде. (Освѣнъ тебе, никой не дойде). Пу башкá хми са уфцéтеа. (Отдѣлени имъ сж овцитѣ.) По башка рабутеат. (Отдѣлно си работятъ). —

и други чоарквинцки рáбути прáвиме. Сувà iе адно̀ вреамеа харíзаву уд Бóга лу[53]) за ньéга пак да гу харíжиме и да му рáбутиме. Затувà на гулеам празник или на нидеалiа нéмаме íзин[54]) да прáвиме дрýга рàбута, ами лу да гу мóлиме и да гу слáвиме сас тiурлiý[55]) хайрiуве[56]) и сас душоата[57]) и сас снáгата[58]) и сас сíчку соарце:[59]) защò[60]) нидеалiата дáде Гóспуть . . . . и рéчеа: гльоадайте хýбаву да тáчите нидеалитеа, и прàзницитеа мòи и коi[61]) нирáчи да тáчи, и прàви неаква рáбута да

[52]) Съ думата *неаiуву* въ нашенския говоръ се означава: а) черковно пѣние; б) черковно четение; в) училищно четение и г) прочитание каквато и да е книга или писмо. Пр. Нáшиеан дáскаль млóгу хýбаво пеаé ф чоарквана. Ваш Мíтьку испеа канóната. Прувáдате ли деацата да пеаьоат ф метóхан. (Провадате ли дѣцата да се учатъ въ училището). Испеал сам филáдата, уктуíхя и пцалтíрiа. (Изучих букварчето, октоиха и псалтиря.) Испеаха му пцалтíрiа. Ивáнчинуту деатеанцеа ми испеа книгата ут поле. (вм. писмото отъ Гюмюрджюне). Поп Лигóрчу ма испувеада и ми испеа прустéната книга. Чурбаджиетеа испеаха кунáцката книга. (Чорбаджиитѣ прочетоха правителственного писмо).

Четението на апостола и евангелието не се брои *пѣюво*. Четението имъ се означава съ *рéчеа, вíка и кàза*. Пр. Лу катó рéкаха евангéльету, iа си излеавах ут чоарква (Щомъ се исчете евангелието, излѣзохъ си изъ черква.) Кóлку поати си вíкал апóстула? (Колко пѫти си челъ апостолътъ въ черква? Поп Киреак кáва евангéльету.

[53]) *Лу* (казватъ и *лiу*) вм. сáмо, щомъ, токо. Пр. Лу ти да дóiдиш. (Само ти да дойдишъ). Лу еi сигá треáвя да своаршим еi нáiа рáбутя. (Сега, скоро трѣба да свършимъ онаи работа.) Лу катó стíгнахме нàiдахме пóпатуг. (Щомъ стигнѫхме, намѣрихме попа.) Да си на никуi нивíди, лу адíн Гóспуть удгóреа.

[54]) *Изин* тур. дума. Употрѣбява се вм. *власть* и вм. *позволение*.

[55]) *Тiурлiý*. Тур. дума, която се употрѣбява въ говора само отъ мѫжкитѣ. Женскитѣ и дѣцата до 12 год. като неходятъ никакъ въ странство, тѣ по̀-малко турски думи употрѣбяватъ въ говора.

[56]) *Хайрiуве* мн. ч. на турската дума *хаирь*, съ която въ нашенския говоръ се означава: милостиня, благодѣяние, доброчестина и праведность. Пр. Дайте прусеакутуму неапиту за хаирь. Мѣстна поговорка.) Хайреат е утишоал за байреат, казватъ ономува, който нѣма нужда а иска нѣщо за хаирь. Мн. ч. на *хаирь* се срѣща въ пѣснитѣ *хайрье*. Пр.

Та са е Нíца чýдила
Каквí хайрье да прáви;
Да лí на реака мóстуве,
Или фоф гóра манастíрь
(Откѫсл. отъ нар. пѣсень).

Въ религиозенъ смисълъ *хаирь* е противоположното на *грѣхъ*. Грѣшнитѣ у насъ наричатъ *греахóвни*, а праведнитѣ — *хайрьни*. Пр. Хайрьнитеа щат да пóдат в бужирái, пак греаховнитеа ф катрáнеат. (Праведнитѣ ще отидѫтъ въ Божи-рай, а грѣшнитѣ въ пѫкъла.)

Хаирь се употрѣбява приназаряване, при славяние и при пияние. Пр. Да е хаирьлíiа, Да му вíдиш хайрiа.

На здрàвич а,
Да е хаирлíiа
За млóгу гудíни и т. н. т.

[57]) Безъ членътъ се произнася *дýша*.

[58]) *Снага*=человѣческото тѣло.

[59]) (*Соарце* сърдце) съ членоветѣ се изговаря *сарцéту, сарцéсу, сарцéну*.

[60]) Вж. отъ Неоф. Евангелие. Тукъ *защо* е написано вмѣсто *оти*.

[61]) Въпросителното мѣстоимение *кой*, тукъ е употрѣбено вмѣсто относителното *който*. Тѣзи двѣ мѣстоймения се употрѣбяватъ въ Ахѫ Челебийския говоръ само въ именителенъ надежъ и то за неопрѣдѣлени родове и прѣдмети. На пр. Коi иде? Коi си ти? Коi рýкна? Коiту ни рáбути нибíва да адé Когато е извѣстенъ прѣдметътъ, за който става дума, тогава се употрѣбяватъ мѣстоименията: *кутрí* (коii), *кутрá* (коя), *кутрó* (кое), *кутрí* (кои), *кутрìту* (който), *кутрàту* (която), *кутрóту* (което), *кутрíту* (които). Ако се хлопа на вратата, отъ вѫтрѣ питатъ: кой чука? и слѣдъ отговора на мѫжки, женски или дѣтински гласъ: „iа сам“ непитатъ лицето. „кой си,“ „коя си“, или „кое си“, но го питатъ: „кутрì си“, „кутрá си“, „кутрò си“.

Отъ мѣстоимението *кой* има една подигравателна пословица. Когато нѣкой пита за извѣстни нѣща, или кога нѣкому неискатъ да отговорятъ, или пъкъ искатъ да го зематъ на смѣхъ, тогава на въпроситѣ му: коi иде, коi доiде, кои напрáви сувá или нува, отговарятъ му „Коiчу уд Леавòчуву“.

гу прибѝите.[62]) Който рабути на не͡акав,[63]) пра̀зник, да са загу́би, ди́біудіусь[64]) и сна́гата му и душо͡ата му; шес де́нье да ра́бутиш и адѝн день де́ту е за те́бе͡а ниде͡аліа нимо́і ра́бути. Ште да ре͡аче́ го́спуть на ліудье́те͡а со͡ай:[65]) „пра̀зницитe͡а мо́и и ниде͡алитe͡а мо́и ко́іту[66]) нира́чи да та́чи, ами пра́ви не͡аква ра́бута, шта да му за́губе͡ам и сна́гата му и душо͡ата му. Фаф дру́гите͡а де́нье да́вам и́зин да ра́бутите, ф' ниде͡аліа нида́вам и́зин да ра́бутите“.

Затува́ мо́ле͡ам вас благуслуве́ни христе͡ане͡а, да ми́слиме, да ви́диме и да са се͡атиме: кутри́ е то́іа де́ту да́де со́іа за́кун? — Тоі е де́ту сте́пца не́буту и земьо͡ата и са ка́ни[67]), на те͡ае[68])

Мѣстоимението *кой* прави дат. пад. *кому*, вин. *кдьг* и *когиг* мн. число нѣма.
Кутри́, кутра̀, кутро́ се скланятъ така:

Родъ		Ед. число	Мн. число (и за тритѣ рода)
Мѫжки родъ	И.	кутри́	
	Д.	кутре͡аму	И. кугри
	В.	кутре͡аг	
Женски родъ	И.	кутра́	
	Д.	кутре͡ахи	Д. кутре͡ам
	В.	кутра́	
Срѣд. родъ	И.	кутро́	
	Д.	кутре͡аму	В. кутре͡ах
	В.	кутрò	

Тъй се скланятъ и мѣстоименията: ни́кутри, ни́кутра, ни́кутру, (никой, никоя никое).

[62]) *Прибѝите* отъ *прибѝвам*=насилствено отнемамъ нѣкому живота чрѣзъ бой съ дърво или камень. *Прибѝвам* съотвѣтствува на *убивамъ* въ сегашния книжовенъ езикъ. Пр. Бахта́ха гу ду прибѝванье.

Съсичането нѣкого съ ножъ, въ пѣснитѣ съ изразява съ думата *пугуби*. Пр.

Та са Еери́нка размàхна
Нах де́сну іоште нах ле͡аву,
Та хи Еари́нка пугу́би.

Убиванието, съ пушка се изразява съ *удри́х, удри́л, удрѝли*. Пр;

Бре͡а чу̀ли ли сте или не,
Кинà е но́ву ста́налу
На во͡архан на Ива́нуву;
Кустади́на са удри́ли
Ме́жду две͡а чо͡арни іучи́нки.

Съвършенното обезобразяване нѣкого слѣдъ убиванието, се изразява съ *примàзвам*.

[63]) *Не͡акав*=нѣкакъвъ.

[64]) Тая турска дума употрѣбяватъ въ говора само мѫжкитѣ.

[65]) За нарѣчието *тъй*, имаме три форми: *то͡аі*, *со͡аі* и *но͡аі*.

[66]) За относителното мѣстоймение *който*, важѫтъ обясненията за въпросителното кой, колкото се касае за общия родъ *който* и за мѫжкия *кутри́ту* жен. *кутра́ту*, срѣд. *кутро́ту*. *Ко́іту* прави дат. над. кòмуту, су, ну; вин. *ко́гагту су, ну*, и *ко́гугту су, ну;* мн. ч. нѣма. Кутриту, кутра́ту и кутрòту се скланятъ така:

Родъ		Ед. число	Мн. число (и за тритѣ рода)
Мѫжки родъ	И.	кутри́-ту, су, ну.	
	Д.	кутре͡а-туму, суму, нуму.	И. кутри́ту
	В.	кутре͡аг-ту, су, ну.	
Женски родъ	И.	кутра́ту, су, ну.	
	Д.	кутре͡а-ту хи, сухи, нухи.	Д. кутре͡амту
	В.	кутра́-ту, су, ну.	
Срѣд. родъ	И.	кутрò-ту, су, ну.	
	Д.	кутре͡а-туму, суму, нуму.	В. кутре͡ахту
	В.	кутро́-ту, су, ну.	

[67]) *Ка́ни* отъ *ка́не͡ам*=заканвамъ се, заплашвамъ, заричамъ се да направѭ зло.

[68]) *Те͡ае* показ. мѣстоимение мн. ч.

лiудье де́ту ра́бутe͡ат да хми[69]) загу́би сна́гитѣ на земьо͡аса пак душе́тe͡а на жe͡анде́ман[70]).

И дру́гу трe͡ава да са сe͡атиме благуслуве́ни христe͡анe͡а о́ти тоi iе сами́чe͡ак саiби́iа, може да прусо͡ади, какту и́ште, та ниади́н нимо́же да му рe͡аче́: лош или тьо͡ашe͡ак за́кун прусо͡адiуваш. Може͡аше ага и́штe͡аше да прусо͡ади шес де́нье да ра́бутим за не́га[71]) и ади́н да уста́вим за нас, ала́ оти iе е͡ацье[72]) милужли́ф, затува́ хари́за нам да ра́бутим шес де́нье да са хра́ним и да си чивирди́сваме[73]) ко͡аццитe͡а, и да гльо͡адаме да пруда́ваме да купо́ваме и да праматаро́ваме[74]) заради́ на́с. И то ни iе пак о́ти има фаiдо͡а Госпуть ага нира́бутим или и́ма зара́рь ага ра́бутим, ами iе пак заради́ на́шитe͡а ду́ши . . . .

Ала какво́ пра́ви пакъ дe͡авула[75]) де́ту е хасe͡атчи́iа на христe͡анетe͡а? — Тоi де́ту са мо͡ачe͡аше да стори на не́бу и нимужи́ да гу сво͡арши и да гу стори там, сига́ ту́ва гу пра́ви

Показателното мѣстоимение *тоя* има три форми и се склоня така:

	Единствено число.	*Множествено число* (и за тритѣ рода).
Мѫжки родъ.	И. то́iа, со́iа, но́iа.	И. тe͡ае, сe͡ае, нe͡ае.
	Д. то́мва, со́мва, но́мва*).	
	В. то́гваг, со́гваг, но́гваг.	
Женски родъ.	И. та̀iа, са̀iа, на̀iа.	Д. тe͡авe͡ам, сe͡авe͡ам, нe͡авe͡ам
	Д. то́вe͡ахи, со́вe͡ахи, но́вe͡ахи.	
	В. таiа, саiа, наiа.	
Срѣдни родъ.	И. тува́, сува́, нува́	В. тe͡авe͡ах, сe͡авe͡ах, нe͡авe͡ах.
	Д. тува̀му, сува̀му, нува̀му.	
	В. тува̀, сува̀, нува̀.	

Показателнитѣ мѣстоимения иматъ още нѣколко равни форми. Така, по срѣдното течение на Арда има села, гдѣто помацитѣ казватъ: *тузи́, сузи́, нузи́* (тоя, това) *та́зи, са́зи, на́зи* (тая); *тузи́кана, сузи́кана, нузи́кана; та́зикана, са́зикана, на́зикана*. Въ Чепино казватъ: *то́зи, та́зи, тузи́*. Въ Дари-Дерско казватъ: *то̀iа, со̀iа, но̀iа* (тоя) *та́ва, са́ва, на́ва* (тая) *тува́, сува́, нува́* (това).

Отъ показателнитѣ мѣстоимения *тe͡ае, сe͡ае, нe͡ае,* ставатъ притѣжателнитѣ: тe͡авинцки, а, о, сe͡авинцки, а, о, нe͡авинцки, а, о, които се склонятъ така:

	Единствено число.	*Мн. число.*
Мѫжки родъ.	И. тe͡авинцки, сe͡авинцки, нe͡авинцки.	
	Д. тe͡авинцкe͡аму, сe͡авинцкe͡аму, нe͡авинцкe͡аму.	
	В тe͡авинцкe͡аг, сe͡авинцкe͡аг, нe͡авинцкe͡аг.	
Женски родъ.	И. тe͡авинцка, сe͡авинцка, нe͡авинцка.	Нѣма.
	В. тe͡авинцка, сe͡авинцка, нe͡авинцка.	
	Д. тe͡авинцкe͡ахи, сe͡авинцкe͡ахи, нe͡авинцкe͡ахи.	
Срѣдни родъ.	И. тe͡авинцку, сe͡авинцку, нe͡авинцку.	
	В. тe͡авинцку, сe͡авинцку, нe͡авинцку.	
	Д. тe͡авинцку туму, суму, нуму.	

69) *Хми* = имъ.

70) *Жe͡анде́ман,* отъ турската дума *джихендемъ* (пъкълъ, адъ) + чл. *нъ*. Думата жендемъ е въведена отъ прѣводачитѣ вмѣсто *адъ*. Въ говора думата *адъ* се означава съ *катрань*. Пр. Грe͡аховнитe͡а щат да са мо͡ачe͡ат ф катра́нe͡ан.

71) *Не́га* вм. не́го. Въ Петково, Карлуково и въ повечето ахрѣнски села казватъ *не́гъ*.

72) *Е͡аце* съотвѣтствува на *твърдѣ* или на макед. *мощне*.

73) *Чивирдисваме,* тур. дума, вм. подържаме. Женскитѣ неупотрѣбляватъ тая дума. Тѣ казватъ „до́м варти́" или „ко͡аща варти́".

74) Отъ *праматарь* (търговецъ продавачъ на дребни потрѣби по селата) *праматаровам.* Излаганьето стокитѣ се означава съ *распраматосвам,* а така изложени стоки се наричатъ *праматьо͡а*.

75) Тая дума е взета отъ гръцкитѣ оригинали. По мѣстното нарѣчие дияволъ или демонъ се изразява съ думата *врак* (съ чл. врагo͡ат, врагo͡ас, врагo͡ан).

*) Звукътъ *у* е изчезнѫлъ отъ *тому́ва, сому́ва, ному́ва.*

на земьо͡аса. Ами какво́ и́ште͡аше да сто́ри де͡авула на не́буну? — Тоі ага́ бил а́нгел ре͡ако͡ал на не́гувите͡а а́нгеле: „е͡алате да ма слу́ше͡ате да ту́риме ни́е͡а нашисе͡а сто́луве по-висо́це͡а уд го́спудьо́вие͡ан, да сме͡а ни́е͡а по́-гуле͡ами, да не́ма ниади́н да гу сла́ви и да гу мо́ли". Ала нимужи́ да гу сво͡арши, оти Госпуть гу фо͡арли фаф же͡анде́ман сас не́гувиіа хаске́рь и ста́нали врить де͡авулье. То́іа де͡авул е душма́нин и хасетьчи́іа и на Го́спудіа и на го́спудьо́витѣ ліу́дье . . . . мо͡ачи тува на земьо͡аса да нида́ва христе͡ане͡амте͡ам да са мо́ле͡ат и хи[76]) ниуста́віа на ре͡аха́ть, о́ти кату гльо͡ада пу врить діуньо͡ата, пу врить гра́дитѣ[77]), пу врить касаби́тѣ, пу врить села́та, пу врить манасти́ре͡ате͡а и пу врить чо͡арквите͡а; ага хи гльо͡ада де͡авула да са зби́рат христе͡ане͡ате͡а да сла́ве͡ат Бога и да са мо́ле͡ат и да празно́ват, той са пу́кнува ут хасетли́кь и ут каре́с и ви́ка на негувите͡а изметьке͡аре: „е͡алате да сто́рим да нипразно́ват; е͡алате да ниуста́вим христе͡анете͡а да празно́ват, да мо́ле͡ат и да сла́ве͡ат го́спудіа, ами́ да хми нахо́даме млогу ра́бути, мло́гу маслахатье, мло́гу изме́тье, мло́гу ла́фуве; да нимо́га'т да са мо́ле͡ат на пра́зниците͡а, да нимо́гат да сла́ве͡ат Бо́га сас си́чку со͡арце͡а, да нимо́гат да хо́де͡ат нах чо͡арква сас си́чку со͡арце͡а." И ви́каше со͡аі де͡авуле͡амте͡ам:

„Δέυτε και καταπαῦσομεν πάσας τας εωρτάς του Θεῦυ απο τίς γίς."*)
(е͡алате да развали́ме врить пра́зниците͡а на земьо͡ата.)

Сува́ де́ту мо͡аче͡аше да стори де͡авулат, стори гу по́-напре́ш Фарао́ному; о́ти уд Го́сподіа, наі-напре́ш, на земьо͡ата тоі бил пра́ф царь. Зна́ите, на колку сакле́ть били туга́ва чифуте͡ате͡а то́лкуф гуди̂ни ро́біе (на масѫр), Го́спуть хи пуми̂лва и пруво́ди пруро́к Муиши̂ и Ааро́н да ре͡ако͡ат царь Фарао́нуму, да хи уста́ви три де́нье да и̂дат де͡але́че͡а да празно́ват и да мо́ле͡ат Бо́га.

И утишли̂ Муиши̂ и Ааро́н и ре́каха ца́рютуму: „ре́че͡а Госпуть да уста́виш не́гувите͡а ліудіе да и́дат да празно́ват и да са мо́ле͡ат два-три де́нье". Царь Фарао́н ре́че͡а: „кутри́ е то́іа Го́спуть, де́ту ви́кате ви́е͡а да и́дите да празно́вате? Како͡аф ште да е со́іа пра́зник? Іа́ нищо͡а[78]) да здьо͡ат[79]) пра́зни да празно́ват, ами ка́та ади́н да и́де на изме́те͡ат му, ката ади́н да ра́бути, да ни зди́ пра́зан". Со͡аі ре́че͡а Фарао́н царь. И пуви́ка си се͡аіме́не͡ате͡а, де́ту че͡акаха варх людьете͡а и хи нага́даха[80]) да ра̂буте͡ат,

[76]) *Хи* тукъ замѣства третоличното мѣстоимение за мжж. р., мн. ч. *си*. Съ *хи* е замѣстено въ нашенския говоръ й третоличн. мѣст. жен. р. ед. ч. дат. п. *й*.

[77]) *Гра́дитѣ* вм. градоветѣ. Вл. отъ Н. Е

*) Дяволътъ зналъ само грѫцки.

[78]) *Нищо͡а* = не щѫ.

[79]) *Здьо͡ат* съкратено отъ *сидьо͡ат* = сѣдятъ. Отъ тукъ и *зде͡алка* = сидѣлка, възглавница.

[80]) Отъ сѫществителното *на́гуда* гл. *нага́дам*, *нага́дага*. Тяя дума има нѣколко значения: 1) *на́гуди* (сѫщ.) = материялъ за каквато и да е строитба или градежъ. Пр. Готьвите ли на́гуда за нова ко͡аща? 2) Глаголътъ *нага́дам* се употрѣбява въ слѣдующитѣ

и ка́за да хми на́йдат още два́ ка́та ра́бута по́-млугу. Чифутеатеа напре́ш пра́вили лу кал, пак агу́птеатеа си ка́раха сла́мата. Сига́ хи нагуди́ли да пра́веат и две́теа ра́бути, хем кал да пра́веат хем сла́ма да но́сеат, два тува́ра, два̀ захме́тье[81]). И хи ипуста́вили агу́птеатеа да ваздоахнат, да не́мат вреамеа[82]) ниту да спуми́нат пра́зник, та не́ да празно́ват. Нува́, де́ну[83]) пра́вил Фарао́н нуга́ва[84]) чифу́теамнеам кату ви́деан[85]) деавул, сига́ гу пра̀ви христеанеамтеам деавулат, неви́деан фарао́н. Ага̀ и́ма неакаф пра́зник свеатцки́ или го́спудьо́ф, туга́ва са на́да да уста́виме ра́бутитеа, да са удма́хниме ут калабалоацитеа, да уста́виме, и коащитѣ си и да хо́диме на чоарква та да слу́шеаме свеата́ ліутіургиіа и да сла́виме Бо́га. Пак то́іа деавул. де́ту е душма́нин на душоата, фли́за — тоі е кату веатеар — фли́за ф христеанцкитеа сарца́ и іу́муве и хми ду́ма: „кина̀[86]) ште да е сува́, какоаф ште да е со́іа пра́зник и саіа ліутіурги́іа, каква́ фаідоа и́ма ут пра́вници-сеа, каква́ фаідоа и́маш да загубо́ваш и да чеакаш со́лкува вреамеа на чоаркваиа, да са ба́виш со́лкува саха́тье на ліутіурги́іа; иди гльоадаі твоіана си ра́бута, са́іа е ра́бута по́пуска.“ Пак терзиеамтеам и занаеатчиеамтеам казва, деавула на сарца́та хми: „ага кле́пеа[87]) по́пан какоаф касафе́ть[88]) и́маш ти? Ти гльоадаі да своаришиш соіа наме́ть, да изва́диш геачеанме́к за коащата ти.“ Пак алживаришчи́еамтеам дума тоаі деавула

случаи: а) Заповѣдвание или накарвание нѣкого да направи нѣщо. Пр. На́гуди гу да ти дунеасе́ во́да. б) Приготовление трапезата за ядение. Пр. На́гудите даа де́м. в) Приготовление материялъ за градежъ. Пр. Нагуди́хте ли си дарве́ и ка́меаніе?

[81]) Мн ч. на тур. дума *захметь*, която се употрѣбява вм. трудъ, работа.

[82]. *Вреамеа* съ членъ се изговаря *вреамьоату*.

[83]) Нарѣчието *гдѣто* има три форми: *де́ту, де́су, дену*. Пр. Блага́тичка таіа ма́іка, де́ту е те́беа руди́ла. Ни іе́ ху́баву сува́ де́су гу пра́виш. Де́ну штиш жеалеа двами́на, чи жеа́ли ма́ічу труи́ца.

[84]) И за *тогава* имаме: *тугава, сугава, нугава*.

[85]) *Ви́деан* тук е употрѣбена вмѣсто видим (прил.) *Ви́деану* казватъ и за благодѣяние направено въ тоя свѣтъ, за да се получи на онзи свѣтъ. Кога даджтъ сиромахуму нѣщо, той посла́вва така: „Да ти е ви́деану“ т. е. това, което ми даваш, дано го видишъ на другия свѣтъ. Друга поговорка има: „Кина́ту даде́ш за хаирь с роака то си ти е видеану“. (Каквото благодѣяние напра́вишъ самъ, не е загубено, ще го видишъ и найдешъ на другия свѣтъ).

[86]) Думата *кина́* има нѣколко значения. 1) Означава въпросителното *какво*. Пр. Кина́ пра́виш? За кина́ са караш (за какво мъмрешъ?) Бреа чули ли сте или не, кина́ е но́ву ста́налу, фаф Смилеан се́лу гулеаму. (Полскитѣ села въ Хасковско, наричатъ „кинаклийцки села“ оная група Хасковски приполски села, които употрѣбяватъ въ говора думата *кина̀*). 2) Съ думата *кина́* се означава нѣщо много или се изказва удивление за нѣщо. Когато набере нѣкой много черѣши, казватъ му: Кина́ си на́браіаал. Въобще да се изрази за нѣщо че е много, употрѣбява се тая дума. Пр. Ви́диш ли кина́ дарва́ дуне́сах. (Видишъ ли колку много дърва доне́сохъ) Кина́ нажоанахме бре е е й. (Колко много снопье наженахме.) (Ср. Чолаковъ 322).

Въ с. Чангоаръ-Дере казватъ *закокина́* (за какво), *низакакина* (ни закакво, ни защо). Въ нѣкои села казватъ *какна* (какво). (Въ с. Арда и околнитѣ ахрѣнски села).

[87]) Гл. *кле́пеа* (н. вр. л. 3-то) има двояко значение: 1) Сжщинско значение. Когато нѣкой чука клѣпалото за да се събиратъ хората било на черква, било на сборъ, било за нѣкоя селска работа, казва се че *клепеа*. Пр. По́пан кле́пеа, уставеаіте си рабутата: 2) Прѣносно значение. Когато нѣкой пусне лъжливъ слухъ низъ селото, казва се пакъ че *клепеа*. Въ такъвъ случай, лъжливиятъ слухъ се казва *клеп*, а онзи, който го е пусналъ — *клеапач*. Пр. Ко́іту клепеа г . . . а хле́пеа. (Поговор.) Ф Карлукуву беаха пу́снали кле́п чи Гіуміужу́нцката чоарква е изгуреала. Доінуски Иван іе еацье клеапа́ч. Ле́ліа Муда іе клеапачка.

[88]) *Касафеть* тур. дума вм. грижа. Вмѣсто *грижа* употрѣбява се и турската дума *кахър* по нашенски изговаряна *кахоар*. Въ нѣкои пѣсни се употрѣбяватъ и двѣтѣ думи, а въ нѣкои само едната, а едната се замѣнява съ българска. Пр.

на сарца́та хми: „ти и́ди на паза́рь да гльо͡адаш да прудаде́ш твóіата праматьо͡а[89]).“ Пак на чурбажи́іата вика: „ти и́ди да уртóсаш[90]) твоите͡а маслаха́тье[91]); іа са чу́де͡ам сас те́бе͡а тóлкуф сакле́ть[92]) да и́маш чи било празник. Ка́к мо̀жиш да гльо͡адаш ти сига́ на тако͡аф сакле́ть? Как мо̀жиш да и́диш нах чо͡арква и ліутіурги́іа оште да гльо͡адаш? То тре͡ава[93]) ага штиш да и́диш на ноіа изме́ть. да и́диш ра́ну. Защó е те́бе͡а пе͡аіуву и чо͡арква? Ти ниште́ш да ста́ниш све͡ате́ц и калу́герин; и́дите си фсе͡ак на ра́бутата каде́ту ѝмате сакле́ть.“ Со͡аі научче͡ава, де͡авулан христе͡ане͡ате͡а: „кутри́ту нисо͡а прукòпцани, кутри́ту са тембе́лье и пара́тики[94]), тиіа хо̀де͡ат да гльо͡адат чо͡арква, тиіа сле͡аде͡ат чо͡аркви и пóпуве, тиіа хóде͡ат да празнóват пу барчѝни[95]). Кина́ штиш да тро͡асиш да сле͡адиш попуве? Гльо͡адаі си твоіе͡ат хеса́пь, твоіе͡ат сакле́ть и твоіе͡ат изметь.“ Со͡аі хми лафóва[96]) де͡авула и хми дука́рува, пó-млугу рабути и пó-млугу изме́тье и ага има пра́зник или ниде͡аліа, тугáва врѝть ра́бутите͡а и врѝть сакле́те͡ате͡а ф сарца́та хми дѝпли[97]) ста́нуват . . . .

Тугáва ре́че͡а Фараóн: „ту́рите тьо͡ашка ра́бута варх се͡ае ліу́діе.“ И прувóди не́гувите͡а се͡аіме́нье и нага́даха чифуте͡ате͡а да ра́буте͡ат пó-млугу уд напре́ш. То͡аі и де͡авула прува́да не́гувите͡а ліудье та духóдат у́тріну ра́ну да та разбу́дат ут хо̀лиштету и ти хи сле͡адиш ту́ф[98]) та́м та да ниви́диш ду ве͡аче͡аро͡ат[99]) ниту да са се͡атиш биле͡а[100]) чи е билó има́лу пра́зник нóіа де́нь. Таки́ва ра́бути гльо͡ада де͡авула и са ра́два и пó-

Пе́нке ле пи́ле ше͡аре͡ану.
Кòлчиш как дóіде͡ах дума́ ти,
Всé та ше͡анли́вку наха́дах,
(Сига́ та на́ідах кахо͡арну,
Кахо͡арну и касафе́тну.)
Или
Сига́ та на̀ідах ки́мничку
Ки́мничку и кахо͡арничку . . . .

89) *Праматьо͡а* = дребни стоки, които се каратъ по селата отъ праматаре и се распраматосватъ (излагатъ) въ черковния дворъ, и и на хорището или на збора при нѣкое черквище, за продань. (Ср. бѣл. 74.)

90) *Уртóсаш* гр. дума вм. расправишъ.

91) *Маслахатье* тур. дума вм. важни селски или царски работи.

92) *Саклеть* тур. дума вм. стѣсняванье, притѣсняванье.

93) *Тре͡ава* вм. трѣбва и вм трева (съ членъ *тре͡аво͡ата*); б-то не се чуе.

94) *Пара̀тик* гр. дума. Употрѣбява се въ два смисла: а) вмѣсто лош, негоденъ, неприличенъ, и б) вмѣсто *праз,ден* безъ работа. Отъ *паратик* имаме ж. р. пара́тика, с. р. пара́тику, мн. ч *пара̀тики* и глаголъ *упаратиче͡авам* (свършвамъ си работата) *упаратиче͡ах* (останжхъ празденъ, свободенъ отъ работа).

95) Ед. ч. *барчи́на* = бърдò. (Слѣдъ прил. сеи зг. *бо͡арчина*). Голе͡ама-Бо͡арчина, Ма́лка-Бо͡арчина.

96) *Лафóва* = говори. Произведенъ е тоя глаголъ отъ тур. дума *лафъ*. Ealaте да лафòваме. Не́маш ли си ла́ф, ами си зьо͡алъ да ми распра́ве͡аш празни маса́ле.

97) Отъ прилагателното *,ді́пал, ,ді́пла, ,ді́плу* (двоенъ, двойна, двойно) *ді́пли* (двойни) имаме и глаголъ *,ді́пле͡ам, ,ді́плиш, ,ді́пли, з,ді́плювам* (свивамъ нѣщо о 2, о 4, о 8 и т. н.).

98) *Туф* вм. тук. Ако има прѣдъ *туф* прѣдлогъ, изговаря се *тува*. Пр. Ри́пни ду еі ту́ва. (Скокни до тукъ.) Въ Чепино казватъ *ту́зи* вм. тукъ.

99) Думата *ве́че͡ар* по Ахж-Челебийския говорь е въ мжж. род. Съ чл. става: ве͡аче͡аро͡ат ве͡аче͡арос, ве͡аче͡аро͡ан.

100) *Биле͡а* съотв. на употрѣбляющата се въ книжовния языкъ дума *даже*.

млугу, вика[101]) на нéгувата дружи́на: „Де͡авуліе! Хо͡а, чалашти́суваіте[102]) са да развали́м гóспудьовите͡а пра́зници, да ни празнóват христе͡анете͡а за Гóспудіа“. Ахъ христе͡анине, какво штиш да ре͡ачéш? Ти сигá стáнваш кайль[103]) да са рáдва де͡авулат, твóіе͡ат душмáнин[104]) сас тéбе͡а пак да са кахарóва Гóспуть твóіе͡ат бубáіку[105]) и саібиіа. Іá знáе͡ам какво штиш да ре͡ачéш: „іá млóжиш[106]) рáбуте͡ам и развáле͡ам пра́зникат уд млóгу саклéть, óти ми тре͡ава ге͡аче͡анмек[107]) да си хрáне͡ам де͡ацáта, да плáштам верги́и и устáве͡ам ліутіурги́іата и гóспудьовата дидахи́іа[108]); тре͡ава ми да и́дам да наідам лáф да лафóвам сас ноіа чиле͡ак, оти ште да пóде[109]) та ни што͡а да мóгам да гу зáфтасам[110]); и́мам саклéть да ми сво͡арши сóіа измéть.“

А бе͡азу́ман и загу́бе͡анъ чиле͡аку! Врить се͡ае рáбути хи ви́каш и ду́маш, óти тре͡ава да хи сво͡аршиш и да хи стóриш; ами нéмаш ли саклéть и нéмаш ли борч[111]) да слу́ше͡аш гóспудьовие͡ат зáкун да нирáбутиш ф ниде͡аліа, дету тóі рéче͡а: „кóіту нирáчи да слу́ше͡а и да тáчи ниде͡алите͡а и пра́зниците͡а мóи, и душо͡ата и снáгата шта да му при́бие͡ам.“ Милу ти е да ни стóриш зарáрь имáніету ти, ама ни ти́ е ми́лу да загу́биш снáгата ти и душо͡ата ти ф же͡андéман, дету ти са кани Госпуть ага нирáчиш да гу слу́ше͡аш. Иіу́да ага гльо͡адаше чи си́пва женáта на гóспудьовата глáва ско͡апуту ми́ру рéче͡а: „мóже͡аше да са прудадé сувá ми́ру за три́ ступи́ни (алто͡ана). та да са раздадо͡ат на сіурмáсите͡а; пак ага и́ште͡аха чифуте͡ате͡а да хми придадé Ису́са да гу картóсатъ, тугава и́ште͡аше три́десте

---

101) *Ви́ка* вм. казва.

102) *Че͡алашти́суваіте са* (отъ тур. дума чалашмакъ) вм. трудете се. Употрѣбява се въ говора само отъ мѫжкитѣ.

103) *Каи́ль* тур. дума. вм. съгласенъ.

104) Тур. дума *душманин* се срѣща и въ говора и въ пѣснитѣ.

105) *Бубоіку* е скована отъ тур. дума *буба* (баща) и отъ окончанието на думата *татку*. Догдѣ сѫ малки дѣцата казватъ на бащитѣ си *тецю* и *татку*, а като станѫтъ отъ 10 год. нагорѣ казватъ *бубаіку*. Ахрѣнетѣ казватъ *буби́*. И въ пѣснитѣ се срѣща *буба*.

Кади́іувана до͡аштеріа
Тá си кадиіу ви́каше:
Кади́іу бубá кади́іу!
Пу́сни си бубá Стуе͡ана.

Срѣща се и *бубайку*.

Присле͡ади та шта Стуе͡ане,
Ку са Стуе͡ане прикальнéш,
Ф мáіка ти и бубáіка си,
Чи нéмаш ліубье и дру́гу.

Срѣщатъ се въ пѣснитѣ редомъ *баща* и *бубайку*.

Пак ро͡ачал Стуе͡ан пуро͡ачал
Ду нéгувие͡ан бубáіку.
Дé да е бастá да дóіде.

106) *Млóжиш* вм. много пѫти. Казватъ и *малчиш, чо͡астиш, ре͡адчиш, колчиш* (малко пѫти, често пѫти, рѣдко пѫти, колко пѫти).

107) *Ге͡аче͡анмек* вм. поминъкъ. Отъ тукъ и гл. *гечендисвам* — поминовамъ.

108) *Дидахиіа* (гр. д.) е внесена отъ прѣводачитѣ вм. проповѣдь. Въ говора не се употрѣбява.

109) *Поде* скратено отъ *пойде*. Употрѣбява се вм. *отиде*.

110) *Зáфтасам*=заварѭ отъ гл. *зафтасвамъ*=заварвамъ.

111) Отъ тур. д. *бóрч*=дългъ е произведено и прил. *бурчли́іа*=длъженъ

гро́на. Зна́е͡аше да пра́ви хе͡аса́пь[112]), ко́лку е вре͡адну ми̇руту ала за Инсу́са Христа́, нимужи̇ да са се͡ати, ко́лку е вре͡адан, ами ви̇каше чифу́те͡амте͡ам: „колку штите да ми даде́те, іа шта да ви гу до́карам на раки̇те͡а.“ Тако͡аф збо͡аркан е и твоіе͡ат хесань а христе͡анине! Тако͡аф іум и̇маш и ти и тако͡аф си и ти кану Иіуда. Заради ма́лку изме́ть, заради ма́лку ра́бута, заради сува́ и заради нува́ и заради да и̇диш да лафо́ваш сас е͡адне͡аг и с дру́ге͡аг, развале͡аш Го́спудьо́вие͡ат за́кун, тапте́ш[113]) варху́ и на за́кун и на еванге́лиіу и на Го́спудіа, загубо́ваш и душо͡ата си и штиш да казанди̇саш[114]) же͡анде́м . . . .

И дру́гу да зна́ите и да са се͡атите. Дру́гуш[115]) чифу́те͡ате͡а ага били на пу́сту ме͡асту и хи хра́не͡аше Го́спуть четри̇де͡асте͡а[116]) гуди̇ни сас ма́на, дру́гите͡а де́нье ка́та день ле͡ате͡аше[117]) ма́на и чифу́те͡ате͡а іа зби̇раха и аде͡аха, ала ф ниде͡аліа нилe͡ате͡аше, оти да нихо́де͡ат чифу́те͡ате͡а да зби̇рат и да пра́ве͡ат гре͡ах; да нинзлизат нах[118]) во͡ан ами да си сидьо͡ат во͡атре͡а, да са моле͡ат и да славе͡ать Бога. Да са научи́ме и ние оти шес денье ф нидe͡аліата тре͡ава да ра́бутим а на день на нидe͡аліа да ни ра́бутим.

Втората проповѣдъ (лист. 9—17) носи заглавие: „Χριστουνήθια δούμα Α: δέτου κάζβα ότη χριστιάνετε. ήματ μπορτζ δα ουστάβετ στάριτε ζάκουνε, δέτου σα ουδβάν ουτ χριστιάντζκυτε ζάκουνε. (Христуи̇тиіа ду́ма А: де́ту ка́зва о́ти христе͡анеате͡а и̇мат борч да уста́ве͡ат ста́рите͡а за́кунье де́ту са удво͡ан[119]) ут христе͡анцките͡а за́кунье и да пра́ве͡ат христе͡анцките͡а за́кунье, и започнува така:

Два са ті̇іа[120]) де́ту са ади̇н сре͡ашту дру́к, благуслуве́ни христе͡анье, гре͡ахо͡ат и хаире͡ат. Хаи̇ре͡ат гу сте́пца Го́спуть, о́ти ка́та хаи̇рь и ка́та ху́баву іе уд Го́спудіа; гре͡ахо͡ат ни іе́ уд Го́спудіа ами уд де͡авулат. Хаире͡ат е руднина на ліудье́те͡а, прусо͡аден іе уд го̀спудіа на сарца́та хми, писанъ е пу врить сарца́та и на врить іумуве́те͡а и на врить діуньо͡ата и на не́бу и на зе́міа, ала гре͡ахо͡ат е ажемалжк[121]) не͡ашту збо͡аркану диву и чу́дну и врить за́куньете͡а де́ту са пу сарца́та и де́ту са пу

[112]) *Хеасань* тур. дума вм. смѣтка. Употрѣбява се въ говора.

[113]) *Тантѐш* отъ тоаптам (тѫпкашъ).

[114]) Тур. дума *казандисаш* отъ *казандисвамъ* (спечелвамъ). Тая тур. дума се срѣща са и въ пѣснитѣ

[115]) *Съ другуш* се означава едно отколешно време. Когато нѣкой старецъ ще приказва за нѣщо старовремско, започва съ думата *другуш*. Сѫщата дума се употрѣбява и като числително. Хо́дих адно͡ан., хо́дих дру́гуш, хо́дих тре́тиш и пак гу нина́ідах. Отъ *другуш* е произведено *другуче͡аше͡ан* (отдавнашенъ, старовремски). П. Той носи дру́гуче͡ашни дри̇пи. (Той носи старовремски дрѣхи). (Ср. Спомени, 87.)

[116]) *Ле́сеть, два̀де͡асте͡а, три́де͡асте͡а, четри́де͡асте͡а* и т. н.

[117]) *Ле͡ате͡аше* вм. валѣше, отъ гл. лѣти́ = вали. Ле͡ати́ сне͡ак. Ле͡ати до͡аш.

[118]) Прѣдлогътъ *нах* съотвѣтствува на прѣдлозитѣ *къмъ*, *за* и *на*. Пр. Шта да и̇дам нах Карлу́куву. (Ще отивамъ за Карлукову). Еъла нах нас. (Ела къмъ насъ). Да и̇дим нах во͡ан. (Да идимъ вънка).

[119]) *Удво͡ан* = вънка; *удуво͡ан* = извънъ

[120]) *Тиіа*- тѣ, тѣзи.

[121]) Отъ тур. дума *аджемия* = неопитенъ.

іумуве́те͡а и де́ту са пу кини̇гите͡а фи̇ре͡ат[122]) гу и упо͡адіуват гу, оти тоі никурди́сва и ни напра́віува ништу ами разва́ліува и ліудье́те͡а и врить ра́бутите͡а . . . . И да ре͡аче́м сас кро͡ап[123]) лаф, хаире͡ат гу фа́ле͡ат врить за́куньете͡а и врить пруро́ците͡а[124]) и ко́іту гу сле͡ади гуле͡ам ихтибарь[125]) ште да и́ма и на са́іа діуньо͡а и упре͡аш[126]) го́спудіа на бужира́і, ште да са ра́два на ца́рску небе́сну и на бескра́ен живо́ть — пак ло́шуту и гре͡ахо͡ат, ка́рат[127]) гу врить за́куньете͡а и го́спутьцки и чиле͡ацки[128]) и ко́іту сле͡ади ло́шуту и гре͡ахо͡ат, и на са́іа діуньо͡а тьо͡агли изе́ть[129]) уд врить за́куньете͡а и на дру́гата діуньо͡а ште да иде ф же͡анде́ман, де́ну не́ма краі ни́куга, нимо́же ниту да изле͡азе́ ут там ниту да умре́, ниту да са кра́ти[130]). Ала ште да ре͡аче́ буди́н[131]): чи ага збо͡аркануту ни іе то́пику ами іе ди̇ву и чу́дну и мо́гат да гу разва́ле͡ат врить за́куньете͡а, ами зашто́ са нахо́дат и гу даржо͡ат и сле͡аде͡ат млогу ліу́дье? — Іа́ да ви ка́же͡ам братіе мои, уд дру́гу ни со͡а[132]) напло́ди збо͡аркануту и ло́шуту ами лу уд еісува́: ут ста́рите͡а за́кунье и уд безіумните͡а ліудье. Будни́ си ста́ри збо͡аркани и безіу́мни ліу́дье курдисали[133]) збо͡аркани и безза́кунни рабути, какту ста́рите͡а ба́бички пра́ве͡ат за́кун уд те͡ахните͡а сарца́, та че хи уста́вили на де͡аца́та хми и тие͡а кату сле͡апи сле͡аде͡аха и ни пи̇таха: и̇ма ли на за́кунат наки̇ва[134]) ра́бути или не́ма. Да ре͡аче́м пре͡аде͡адуту

[122]) *Фи́ре͡ат*=гонѭт отъ *фире͡ам*=гонѭ нѣщо. Отъ *фире͡ам* сѫ съставени и прѣдложнитѣ *прифи́рьвам*=прогонвамъ нѣкого далечъ, *исфирьвам*=изгонвамъ нѣкого изъ двора или изъ селото.

[123]) *Кро͡ап*=кѫсъ, противното на дьльо͡ак=дългъ. Отъ *кро͡ап* е произ едена *крапаньдель*=кѫсъ или нисъкъ човѣкъ.

[124]) Вл. отъ Неоф. Евангелие.

[125]) Употрѣбява се и въ говора вм. честь, почесть, уважение.

[126]) *Упре͡аш*=прѣдъ; напре́ш=напрѣдъ; утпре́ш=отъ прѣдъ. Въ Чепино казватъ *упре́ш* вм. напрѣдъ.

[127]) Отъ *карам*=1) мъмрямъ 2) подкарвамъ нѣкого да върви; 3) карамъ добитъкъ да върви прѣдъ менъ; 4) карамъ жито, дърва или каквото и да е, натоварено на добитъкъ.

[128]) Тая дума е скована отъ прѣводачитѣ. Въ говора казватъ *чиле͡ацки* вм. человѣчески и *чиле͡ащиньо͡а* вм. човѣщина.

[129]) Тая тур. дума се употрѣбява вм. мѫка, страдание.

[130]) *Кра́ти*=свърши. Пр. Кра́ти ни са́ ма́слуту. Кра́тих си дарва́та. Срѣща се и въ пѣснитѣ. Пр. Намъ ся е во̀да кра́тила, ія шта на во̀да да йдамъ.

[131]) Вмѣсто неопр. мѣстоимения нѣкой, нѣкоя, нѣкое, нѣкои. имаме: *буди́н, будно͡а, будно́, будни́*. Склонятъ се така:

	Ед. число.		Мн. число.
Мѫжки родъ	И. буди́н,	И за тритѣ рода.	И. будни́,
	Д. будне͡аму,		
	В. будне͡аг;		
Женски родъ	И. будно͡а,		Д. будне͡ам,
	Д. будне͡ахи,		
	В. будно͡а;		
Срѣдни родъ	И. будно̀,		В. будне͡ах.
	Д. будне͡аму,		
	В. будно̀;		

[132]) *Ни со͡а*=не се.

[133]) *Курди́сали* отъ *(курдисваме)* е произведена отъ турската дума *курум* или отъ *курма*. *Курдисал*=наредилъ, поставилъ, направилъ.

[134]) За показателното мѣстоимение такъвъ, такава, такова, имаме три форми: тако͡аф, сако͡аф, нако͡аф; така́ва или таква, сака́ва или саква́, нака́ва или наква́; тако́ва или такво́,

нашо͡ал ади́н збо͡аркан за́кун и гу сто́рил[135]); ви́де͡ал гу сино͡ат му, пра́вил гу и тоі, се́тне͡а и не́гувите͡а де͡аца гу сле͡аде͡аха и сле́ад мло́гу гуди́ни научи̂ха гу и ста́на кату за́кун.

Сулумо́н ре́че͡а: збо͡аркануту ага гу сле͡адиш мло́гу, ста́нва кату за́кун. Све͡ати Васи́ль викаше: ка́та не͡ашту сле͡адиш ли ли гу мло́гу, ста́нва кату за́кун . . . . И кату са научи̂ будѝн, ба́лну му іе да гу утсе͡аче́. Ут тува́ ста́нва де́ту даржо͡ат збо͡аркануту кату за́кун, зне͡ат пруклльо͡атуту кату благуслуве́ну, праве͡ат дету ни прилле͡ага кату чи прилле͡ага, сле͡аде͡ат де́ту пра́ви зара́рь кату чи ѝмат фаідо͡а[136]) . . . . . Ох прѝтажну и збо͡аркану за ліудье́те͡а! Ох, не́ма кої да пла́че за тува́ прѝтажну! Ох, ко́лку зара́рь ста́нва на душе́те͡а ут се͡ае сле͡апутье́[137])! Ала да бо͡аде сака́ва сле͡апутьо͡а на е́ленье или на чифу́тье или на ту́рце или на дру́ги ве͡ари бе́зве͡арни, то ни іе́ чу́дну ниту е ба́лну[138]), о́ти те͡а са сле͡апи и тьо͡авни на ве͡арата. та затува́ са сле͡апи и тьо͡авни и на живо́ть и на за́кунье; ала и чу́дну и ба́лну іе о́ти заптѝса[139]) така́ва сле͡апутьо͡а христе͡а-не͡ате͡а, де́ту са де͡аца на вѝде͡алуту . . . .

Затува́ сто́рих нае́ть[140]) дне́ска да ви ка́звам ачи́к[141]) и за ху́бавите͡а и за збо͡арканите͡а за́кунье и да ва нага́дам да та́чите ху́бавите͡а и фаідали́іете͡а за́кунье, пак ста́рите͡а и ло́ште͡а да уста́вите . . . Да уста́виме бл. хр. ста́рите͡а за́кунье же́нцки[142]) и да сле͡адиме Го́спудьо́виеа͡т за́кун . . . . Нимо́і да ста́нваме е́љри[143]) и темеру́те͡а[144]) оти сас такѝва збо͡аркани за́куне пульо͡ака-льо͡ака христе͡аньете͡а са убо͡арнаха пак на е́ленцките͡а[145]) за́кунье.

сако̀ва или сакво̀, няко̀ва или накво̀. Ми. ч. прави *такива* или *такви, сакі́ва* или *сакві́* и *накі́ва* или *накви*. И тритѣ форми и за тритѣ рода се склонятъ.

135) *Сторил* вм. испълнилъ.

136) Тур. думи *зара̀рь* и *файдо͡а* се употрѣбяватъ вм. врѣда и полза.

137) *Сле́апотье́* вм. слѣпотии; ед. ч. прави *сле́апутьо͡а*.

138) *Балну* съотв. на *мжчно*. М. р. *балан*, ж. р. *бална*, ср. р. *балну*; ми. ч. и за тритѣ рода *бални*. Имаме и дума *бальньеви*=мжчнотия, неприятность. Натиснаха на бальньеви. Ни іе́ адно͡а ба́льньева ни со͡а две.

Тая дума има и прѣносно значение. Когато нѣкой забогатѣе, или се облѣче съ нови дрѣхи, или се подголеми, казватъ му: Ти си сига ба́лан; ти си сига ба́лна; ти си сига ба́лну.

Въ пѣснитѣ ду̀мата *балну* всѣкога стои въ свръзка съ думата *же͡алну*. Пр.

Ба́лну ли ти іе ліубье лье́
Же͡алну ли ти́ е ліубье лье́.
. . . .
Ма́лье лье ми́ла ма́лье лье
Мень ни е́ ба́лну и же͡алну.
Как мо͡а си ма́шка главѝла . . . . . .

139) *Заптѝса* тур. дума отъ *заптѝсвам*, употрѣб. въ говора вмѣсто: обладавамъ, задържамъ, усвоявамъ.

140) Тур. дума вм. намѣрение.

141) „ „ „ явно, отворено.

142) Подъ *женцки за̀кунье* е подразбиратъ суевѣрнитѣ праздници и народнитѣ суевѣрия.

143) *Еври*=опаки.

144) *Темерутье* тур. дума. Употрѣбява се вм. твърдоглави, непослушни.

145) Всичко старовремско и суевѣрно се нарича отъ народа *е́ле́анцку*. Поповетѣ казватъ, че всичко *е́ле́анцку* било грѣхъ, и че всички народи, прѣди да се покръстятъ, били сж *е́ленье*, което име по понятието на нашенскитѣ попове е синонимъ на *безвѣрни, езичници*.

Оти врить те͡ае ка́матни[146]) ко͡ашти и ка́матната ру́ба[147]), тиіа ме͡асат[148]) развалена хаво͡а[149]), какту и тиіа ліудье де́ту пиіо͡ат, и тиіа ме͡асат развале́на хаво͡а, и те͡ах хи фа́та[150]) чу́мата та са разбуле͡авват и уми́рат; сетне͡а са́ разбуле͡авват и кутрѝту са наближо͡ат ду те͡ах и уми́рат. То͡аі и те͡ае ліудье кутрѝту сле͡аде͡ат збо͡аркание͡ат за́кун, напре́ш разва́ле͡ат те͡ахните͡а си ду́ши, че се́тне͡а разва́ле͡ат и друге͡амте͡ам душе́те͡а, та са нисе͡атат . . .

Пруро́к Сулумо́н ре́че͡а: ко́іту мо͡ачи да сто́ри не́гвата ко͡ашта висо́ка, тоі тро͡аси[151]) не́гувие͡ат зарàрь. Какту ка̀зва и све͡атѝ Златуу́с, о́ти адѝн филусо́ф[152]) фле́л ф адно͡а висо̀ка и зе͡ангѝнцка[153]) ко͡ашта и о̀ти била́, во͡атре͡а ко͡аштата пузлате́на и угѝздена сас зла́ту, тка́ни дрѝпи[154]) и фсе́акаде͡а сас зла́ту тка́на ско͡апа цо̀ха фавѝта уддо́лу и сас ско͡апи килѝме͡а посте́ле͡ана фсе͡акаде͡а, и кату сиде͡аха сас чурбажѝіата та лафо̀ваха, доіде му да пліуінье. Тоі гльо͡адаше ту́ф та́м де́ да пліуінье и кату нимужѝ да на́іде, пліуіна чурбажѝіутуму ф' учѝте͡а. Ре́че͡а му чурбажѝіата: оти сто̀ри сува́? А тоі му ре́че͡а: оти нимужѝх да на́ідам пра́зну ме͡асту; ти си угѝздил врить ме͡аста́та ф ко͡аштата та нимужѝх да на́ідам ме͡асту да пліу́інам. Затува́ вѝка све͡атѝ Ива́н Златуу́с: се͡атихте ли са, ко̀лку са безу́мни и будалѝ не͡ае ліу́дье, де́ту мо͡аче͡ат да са гиздe͡ат на земьо͡ата, пак душо͡ата си уста́ве͡ат го́ла и гро̀зна, парталѝва[155]) и гла́дна. Ни лѝ іе бе́зве͡аран за́кун де́ту са гѝздиме ние христе͡анете͡а мо͡аски и же́нцки сас сребра́? Ни ли іе бе́зве͡аран за́кун и сува́: да са давòват[156]) христе͡анете͡а и да са ло͡ажат да пубе͡адьо͡ат[157]) адѝн друе͡аг? Ни лѝ іе бе́зве͡арна ра́бута игрàнието тукуржіум. чилѝкь и тіурліу́ тіурліу́ игра́чки, и да ду́мат ше͡ако͡а и да са сме͡аьо͡ат? Ни лѝ са се͡ае рàбути бе́зве͡арни: да са намàзват с миризмѝ,

[146]) *Ка́матни* отъ *ка́матан*=красивъ, хубавъ; ж. р. ка́матня, ср. р. ка́матну. Тая дума има и умалителни: ка́матничак, ка́матничка, ка́матничку, ка̀матнички. Има и сѫществително *каматнино͡а*=красота. *Ка̀матна* се срѣща и въ пѣснитѣ.

Стуе͡ан Фида́на уста́ве͡а.
Та о̀ти ли іа уставе͡а?
— Оти ми ни іе́ ка́матна
Кяіну по͡арвяна гуди́на.

[147]) *Ру́ба* вм. облекло.

[148]) *Ме͡асат*= приличатъ.

[149]) *Хаво͡а* тур. дума. Употр. само отъ мѫжиетѣ вм. въздухъ.

[150]) *Фа̀та* вм. хва́ща.

[151]) Думата *тро͡аси* и́ма двояко значение: а) *Тръси*. Тро͡асих гу ала гу ни на́ідах. *б) Тресе*. Тро͡аси са земьо͡ата.

[152]) Зета е отъ гр. текстъ. Съотвѣтствующата ѝ дума по мѣстния говоръ е *хитре́ц* или *іумникъ*.

[153]) *Зе͡ангинцка*. Отъ тур. дума *зенгѝнъ* имаме *зе͡ангининъ*=богатъ, *зе͡ангинцки*=богатски; *зе͡ангинлѝкъ*=богатство.

[154]) *Дрипи*=дрѣхи.

[155]) Отъ *парта̀ль* или *парца́ль*, имаме *партальа́ф*, *партальи́ва*, *партали́во*, и *парцальи́ф*, *парцальи́ва*, *парцали́во*. (Дрипавъ, дрипава, дрипаво.)

[156]) Отъ тур. дума *даава́* (давія.)

[157]) *Пубе͡адьо͡ат* вм. набѣдятъ или наклѣветятъ.

Стуе͡ана бе͡ада бе͡адѝли,
Тьо͡ашка гу гло̀ба глубѝли.
Хиле͡ада и пе́ть стути́ни.

да са збúрат на гòзба. да са збúрат да адо͡ат и да пиьо͡ат? Ни игра͡еат ли хòру[158]), ни пе͡аьо͡ат ли пе͡асни, ни дýмат ли кату бéзве͡арни, нитарчо͡ат[159]) ли нах кирпижи̇́ики[160]) и нах вра̀чки, ниходе͡ат ли пу хòжи и пу магéсници[161]) и пу ба̀иници? Нидýмат ли маса̀лье кату бéзве͡арни? Нихòде͡ат ли пу хòжи да хми пе͡аьо͡ат?[162]) Ни пòсе͡ат ли кинѝги[163]) и имат умýт, на те͡ах кату да ре͡ачéш чи сле͡аде͡ат чýздѝ бéзве͡арни ве͡ари. Ни са͡хат ли кòнье . . . . ?

Ага христе͡ане͡амте͡ам нидáва за̀кун за се͡ае рáбути, на пòпувса͡те͡а и на владѝците͡а хич нидáва, да гльо͡адат дéту игра͡е͡ат и дéту тарчо͡ат и дéту рѝпкат, дéту са боре͡ат пехливане͡ате͡а[164]) и фо͡арле͡ат ка̀мень[165]) кату éленье. О тьо͡ашку и гóрку! Чи кадé е сигá прурòк Еремѝіа да плáче и да са припе͡ава[166]) за сигáшписе͡а христе͡ане, какну пла̀че͡аше будно͡аш[167]) заради чифуте͡ате͡а и да ре͡ачé сигашне͡амсе͡ам христе͡ане͡а не͡ае лафуве? О, как бе͡алуту и чѝстуту срéбру ста̀на чо͡арну, как чѝстуту и ка̀матнуту зла̀ту стáна бако͡ар, как са наха̀дат сигá ско͡апите͡а жуфайре фо͡арлени пу по͡атіете͡а, как сиóнувитс͡а бужигрòнцки де͡ацá са ста̀нали кату стрáкинени[168]) со͡адуве? (Слѣдва)

[158]) *Хòру* съ членъ се изговаря *хурóту хурóсу, хурóну.*

[159]) Отъ *то͡арчам*=тичам.

[160]) Скитницитѣ цигани по насъ зовжтъ *кирпижи̇́е.* Ед. ч. кирпижѝіа, кирпижѝіка, кирпижѝіче. Мн. ч. *кирпижие, кирпижиіки, кирпижиічета.*

Заселенитѣ цигани, се зовжтъ *агуптье.* Ед. ч. за м. р. агýптинъ, ж. р. агýпка, ср. р. агýпче; мн. ч. агýптье, агупки, агýпчета.

Въ пѣснитѣ се срѣща и *цѝганка* редомъ съ *агýпка.*

Тýрце͡а си Рада пле͡анѝха
Та іа агýпка стèриха
Агýпка чо͡арна цѝганка.

Кирпижиікитѣ и врáчкитѣ врачоватъ по селата. Тѣ гледатъ на дланьта за бждж щето на хòрата. Лъжжтъ хората, че отгадавали и за нѣкои минжли работи.

[161]) *Магéсници* се срѣща въ пѣснитѣ редомъ съ думата *знаініци.*

Кòстувце͡ах кáже͡ат знаініци
Знаініци и магéсници
Да зна͡еат магьé да прáве͡ат
Да хми са жéне͡ат мòмине͡а
Мòмине͡а и іунáцине͡а.

[162]) Въ Ахж-Челебийско християнетѣ, прѣди години, много сж ходили по ходжи да имъ четжтъ писватъ *муски,* за прѣдвардвание отъ болести, и по врáчки — за да имъ отгадаватъ крадцитѣ на нѣкои изгубени нѣща и причинителитѣ на нѣкои нещастия. За да се отучжтъ християнетѣ, отъ да ходятъ при мохамеданскитѣ ходжи, нѣкои попове сж писвали християнски муски. Между другитѣ, това е правилъ и дѣдо попъ Кирякъ. (Гл. Трудъ. Год. II кн. XII, стр. 1483). Другъ единъ свещеникъ, попъ Анастасъ Утузбиръ отъ Алами-Дере, лѣкуваше трескавитѣ хора, като държеше главитѣ имъ надъ врѣла вода, въ която пущаше едно парче книга съ описание посичанието на св. Ивана Кръстителя.

[163]) Тукъ подразбиратъ мускѝтѣ що пишжтъ мохамеданскитѣ ходжи. Тѣзи думи за ходжитѣ, врачкитѣ, байницитѣ и магесницитѣ, вѣроятно сж притурени отъ прѣводачитѣ, за да се спржтъ хòрата отъ да хòдятъ при тѣхъ за помощь.

[164]) Въ Пéтково е заварденъ обичаятъ слѣдъ хорото да се борятъ пò якитѣ момчета на селското хорище, като се разнесжтъ женскитѣ. Когато се борятъ пехливаньетѣ, гайдата свири една особенна жална свирня. Тоя обичай се укорява и се приписва за грѣхъ, защото много пжти при борянието глави се трошжтъ.

[165]) При хвърлението камень — играчка на възрастни момчета въ лѣтни дѣлнични денье — тоже си ослабватъ кръстоветѣ нѣкои, защото по нѣкога се надхвърлятъ съ камень до 30—40 оки тежъкъ.

[166]) Отъ *припе͡авам*=плачж и нареждамъ надъ мъртвецъ. Плачътъ надъ мъртвецъ се означава съ *припе͡аф.*

[167]) *Будно͡аш*=нѣкогажъ въ отдалечено минжло. Отъ *будно͡аш* имаме бу дно͡ашен, будне͡ашна, будно͡ашну, будно͡ашни; (нѣкогашенъ, нѣкогашна и пр.)

[168]) Отъ гр. дума *стракиня* (паница), общеупотрѣбителна.

Материялъ за изучвание Родопското нарѣчие.*)

Отъ Хр. П. Константиновъ.

Христе͡аньете͡а ѝмат нарбачеану уд Гòспудіа да стáнват све͡атци, какну е и те͡ахние͡ан саібѝіа све͡атéц. Пусве͡атéни да сте и вѝіе касу сам и іа све͡атéц, дума Гòспуть. Затувá врѝть рáбутите͡а и врѝть зáкуньете͡а христе͡анцки тре͡ава да са све͡атцкѝ рáбути и тòлкуф да са мѝрни, чи ага хи вѝде͡ат безве͡арните͡а да фáле͡ат христе͡аньете͡а кату гòспудьóва рòда пусве͡атéна, кату казва прурòк Исаиіа: да пузнáват врить изѝците͡а кутрѝ са гòспудьòва рòда и кутрѝту хи гльо͡адат да са се͡атат оти те͡а са гòсподьòви ліýдье, (Ис. 69. 9.) та да ѝштат и те͡а да стáнват христе͡анье. Ала сигá ага гльо͡адат òти у христе͡аньете͡а са нахòдат éле͡анцки рàбути и зáкунье, ни што͡ат да ве͡арвать Иисуса Христа и да слáве͡ат Бога. Какту кáзва наш Иисус Христòс: „то͡аі да све͡ате͡ат вашите͡а рáбути упре͡аш ліудьéте͡а, да вѝде͡ат вáшите͡а хýбави рáбути, та да слàве͡ат вàше͡ануг бубáіка дéту е на нéбуну.“ Ала христе͡аньете͡а са себéп[169]) да дýмат бéзве͡арните͡а еі со͡аі: „христе͡аньете͡а са фáле͡ат оти са пó-хубави на ве͡арата, ала и те͡а са касу нàс лòши, оти рабутите͡а и зàкуньете͡а дету прàвиме нѝіе и те͡а хи праве͡ат. Та затувá хýбаву кáзва и адин све͡атéц, оти нѝіе христе͡аньете͡а, има да дàваме жухàпь[170]) на Бòга не лу за нàс, ами и за другите͡а изици;[171]) оти ага ниіе живе͡аиме, кату христе͡анье, тугáва штиме да сýрним[172]) и дрýгите͡а нах христе͡анцката ве͡ара. Затувá и Гóспуть рéче͡а на Све͡атó Евангéлиіу: „христе͡анцката ве͡ара прилѝче͡а[173]) на квасо͡ат, приличе͡а и цàрцкуту небéсну[174]) на квасо͡ат.“ Иште Гóспуть да са се͡ате͡ат христе͡аньете͡а, да са кату квас, ага гу наме͡асиш сас брàшну, та стане врить брашнóту квас. То͡аі ѝште Госпуть да са христе͡аньете͡а хубави, та ага

---

*) Продължение отъ Кн. I, стр. 156.

169) Тая тур. дума се употрѣбява и въ говора вм. *причина*. Срѣща се и въ пѣснитѣ.

Тò стáна маічу себéпян
Да ти са Рада пуно͡арне.

170) Тур. дума, употрѣбявана вм. *отговоръ* (устенъ). Вм. *отговоръ* (писменъ) употрѣбява се тур. дума *каршилъкъ*. И двѣтѣ тѣзи думи се срѣщатъ и въ пѣснитѣ. За приказливо дѣте казватъ: „царіутуму ште дá жухáпь.“

171) Думата *изици* тукъ е турена вмѣсто *вѣри*.

172) Отъ гл. сурням=влѣкж.

173) Вл. Н. Ев. По Ахж-Чел. говоръ *мѣаси*.

174) Вл. Н. Ев.

са наме͡асе͡ат сас други изи̇ци да нистанват и те͡а кану те͡ах. ами те͡ахната хубавино͡а да надьвіе какну квасо͡ан надьвива брашно́ну. Затува и Го̀спуть ту́ри христе͡анцка ве͡ара на три ме͡ари брашну: на еле͡аньете͡а, на чифу́тьете͡а и на сама́рите͡а[175]) и хи наме͡аси сас квас и сто̀ри апо̀стульете͡а кату квас; пак апо̀стульете͡а сто̀рили врить діуньо͡ата христе͡анцка. Пак сига̀ и̇ште Госпуть ко́лкуту са устанали ѐле͡анье, да хи сто̀риме ни̇іе христе͡ане . . .

Па̀да са сига́ да са се͡атаме ниіе ко́лку кабаха́ть и̇маме, оти апостульете͡а бе͡аха но̀лкува ма́лку и убо͡арнаха врить діуньо͡ата нах те͡ах, пак ниіе да сме то́лкува мло́гу христе͡анье и да нимо̀жим дѐту са уста́нали ма́лку ут дру́ги изи̇ци да хи убо͡арним на христе͡анцка ве͡ара. Ами защто іе сува? — Ни іѐ ут дру́гу, ами уд на́шите͡а ло́ши ра́бути; оти ни ду̀маме кату христе͡анье, ами кату ѐле͡анье; ни пра́виме христе͡анцки ра́бути, ами е́ле͡анцки ра̀бути, еле͡анцки за̀кунье: на вра̀чки ве͡арваме, на магье́ ве͡арваме; пра́зниците͡а та́чим като еле͡анье, иде͡алите͡а та́чим кату ѐле͡анье: да са гѝздиме,[176]) да се͡афо̀ваме[177]) да са ра́два́ме, да са сме͡аіе́ме, да игра́име хо̀ру, кату е́ле͡анье. Ни лѝ са се͡ае ра̀бути ѐле͡анцки за̀кунье и ѐле͡анцки ра́бути? Да вѝдиме на кинѝгите͡а де́ту и̇маме пу чо͡арквите͡а, пу да́скальете͡а и пу манастѝрьете͡а, да вѝдиме те͡ае по͡арви христе͡анье, пра́вили ли са такѝва ра́бути и такѝва за̀кунье? Ами сига̀шнисе͡а христе͡анье, христе͡анцку и̇штат и кинѝги дaржо͡ат пу чо͡арквите͡а, ала какну са пра́вили по͡арвите͡а христе͡анье и какту ка̀зват кинѝгите͡а, ништо͡ат ниту да гу учо͡ат ниту да гу праве͡ат. Нигльо͡адат кинигите͡а, та да вѝде͡ат какво са пра́вили по͡арвите͡а христе͡анье и утишлѝ са на бужираі, ами гльо͡адат да са научо͡ат какво ду́мат пу се́лу, и те͡а да ду́мат; гльо͡адат какво́ праве͡ат ф Гіуміуржу́не[178]) и ф Стамбол, та и те͡а да пра́ве͡ат. А безу̀ман христе͡анине, ти ните́ш да здѝш[179]) фсе́ ниту на Станбо́л, ниту на Гіуміуржу́не, ниту на Фіульбьо͡а. Ти вѝкаш о̀ти си христе͡анин и и̇маш уму́т[180]) чи штиш да здѝш фсе́ на бужира́і, де́ну са утишлѝ врѝт по͡арвите͡а христе͡анье . . . . . там на бужира́і е и све͡атѝ Авра́м, Исак и Иако̀ф. Там има све͡ати-авра́муве млогу хиле͡ади, има там и давѝдуве и куста-

[175]) Вм. *саморяне*. Тукъ неправилно е прѣведена думата.

[176]) *Да са гѝздиме*=да се обличаме въ нови дрѣхи.

Срѣбърнитѣ накити (синжирь, манокеру, трепка, курешница, подбреници, игли, иглици, колче) що носьжтъ женскитѣ, се вовжтъ съ едно име *гиздилу*.

Хубавитѣ праздничнии дрѣхи се вовжтъ *гиздѝльни*.

Стана ся Зла́тя пре͡аме͡ани́,
З бяш гиздѝлняня пре͡аме͡ана.

[177]) *Сефо́ваме* = охо̀лно живѣемъ. *Сефо́вам* е произв. отъ тур. дума *сефа̀* изговаряна въ Ах. Ч. *сефо͡а*.

[178]) За нашенцитѣ най-извѣстниятъ градъ е Гюмурджина, защото и тераметѣ и дюльгеретѣ и овчаретѣ прѣкарватъ деветьтѣ мѣсеца прѣзъ годината въ приморската равнина по Гюмурджинската околность. Тукъ казаното за Гюмурджуне и Стамболъ е прибавено отъ прѣводачитѣ за да произвожда проповѣдьта по-голѣмо впечатление на слушателитѣ.

[179]) *Здиш* вм. сѣдѝш. Но ка́зват и *сидѝм*, *сидѝш*.

[180]) Тази турска дума е общеупотрѣбителна въ говора ви, надѣжда.

дѝнуве. Те͡а са утишлѝ там, ала са уста́вили нам ту́ва кини́гисе͡а **пѝсани**, и как ве͡арваха и каквѝ са билѝ и ка́к пра́вили и как **утишлѝ** и ка́к стѝрили и ка́к празнѝвали на пра́зници и на **нидеа͡ли.** Ага́ ѝмаш уму́т и ти да ѝдиш та́м оти ниварвѝш пу но́іа **по͡ат**, де́ну са варве͡али те͡а? . . . . Та да зна́ите, кутрѝту **пѝступе͡ат**[181]) ста́рите͡а за́куньe, те͡а са ут де͡авульете͡а пѝ лоши. **И сува́** можим да са се͡атим уд апо́стулат, де́ту пе͡аіе́м на петна́де͡асте͡а де́нье сле͡ад Велѝден. „Па́вліу, казва, и све͡атѝ Варна́ва хѝдили на гра́да Филипѝва да ка́зват Све͡атѝ Ева́нге́лиіу; и та́м име͡аше адно͡а ритакѝніа; та́ била́ врачка и сле͡аде͡аше апо́стульете͡а и вѝкаше: се͡ае ліудье ка́зват ху́баво.“ Туга́ва све͡ати **Павліу** прусо͡ади на де͡авульете͡а да изле͡азо͡ат уд жена́та, та изле͡азваха, ала ратакиніата ниможе͡аше да врачѝва ут тука се́тне͡а. **Туга́ва** са збра́ха ліудье́те͡а ут касабо͡ата и бахта́ха апѝстульете͡а и хи упо͡адиха ут те͡ахната касабо͡а“.

Тре́тата проповѣдь е за въ недѣля на Разслабленнаго. Тя носи слѣдното заглавие на гръцки языкъ: Ομιλια μετα του κατα Ιωανῆν: Εβαγγελιον: τι κυριακυ τυ παραλιτου: περιαμαρτιας. Извличаме и отъ тая проповѣдь нѣколко откѫсляци.

Аже͡аба адѝн гре͡ах ли е има́л со́іа чиле͡ак разслаблени,[182]) или мло́гу; и га е бил ади́н, кутри́ ли іе бил? За сува́ немаме фаідо͡а да гу скитасвасме[183]) и да питаме, ами да пи́таме де́ту му ре́че͡а Го́спуть: „е́ту, сигѝ си здраф нипригре͡аше͡аваі ве́іке͡а, та да ти нибо͡аде не͡аштy по́-ло́шу“. Уд сува́ е по́зна[184]) о́ти за гре͡ахувѐте͡а му ле͡аже͡аше соіа чиле͡ак триде͡асте и осе͡ам гуди́ни. Ами кутри́ му іе бил гре͡ахо͡ат? ника́зва евангѐлиіуту, да са се͡атиме, чи не лу за ади́н гре͡ах са расо͡ардіува Госпуть, ами за врѝть гре͡ахувѐте͡а и за кѝта гре͡ах пе͡аде́пцува[185]) Госпуть, ага са нипука́іува чиле͡ак . . . . и станува и сига́ де́ту казва прурок, Давѝть: „заради безаконието[186]) пеадепцуваш чиле͡акат и разде͡але͡аш чиле͡ака и негувата ду́ша кату па́жина и кату пла́тну, и адне͡аму ни́вата нира́жда, друге͡аму са сас грат разва́ліа, на прамѝтарье зарарь стѝнва; уд гре͡ахуве́те͡а му адин ле͡ажѝ бо́лан за млогу гуди́ни, друк па́днува на бо́рчуве и на ба́льне͡ави и на зара́рье и са чуди, кадѐ да и́де“. Ама буднѝ

---

[181]) Тая дума има значение: пазятъ, вардятъ, тачатъ. Пр. Тѝ нипо́стуя дѣцѝта. (Тя не варди дѣцата). Нипо́стуи бубаіка му. (Не гледа баща си, или, не грижи се за баща си). Нипо́стуе͡ат русѝлцката иде͡аліа. (Нетачѫтъ русалската седмица).

[182]) Вл. Н. Ев.

[183]) Гл. скитаксувам, или както повече го произнасятъ *скитасувам* е съставенъ отъ гръцката дума κοτάζο. *Скитаксувамъ* значи, съглеждамъ нѣкого или нѣщо. Пр. Скитаса ли как варви Коліу? Скѝтаксаі гу.

[184]) *Позна* е скратено отъ старото неопрѣдѣлително наклонение познати. Пр. Ни гу е по́зна чи іе леажеал бо́лан. По́зна гу е чи іе е͡ал чус ле͡ап. (Познава се, че е слугувалъ).

То ни іе по́зна Ивѝне
Чиія ште маіка да плѝче.

[185]) Гл. *педепцувамъ* отъ гр. дума παιδεύω се употрѣбява вм. *наказвамъ*.

[186]) Вл. Н. Ев.

викат: ниіе видеахме млогу греаховни ниту са разбулеават, ниту хи зарарь нахóда, ами си жувоат и прукóпцуват. За сувà и прурóк Еремиіа са чудеаше и викаше: „оти прукóпцуват греоховнитеа“? Ала пак самичеак речеа: „теам дава Гóспуть тỳвашни хубавинѝ за малку вреамеа дудѐ са живи; сетнеа штат да ѝдат нах жеандéман за фсѐ. Пак свеати апóстул Пàвал вѝкаше за теае ліудье, дету згреашеават и фтéсуват [187]) и нистáнват мукаеать [188]) да са пукаіуват: „низнáиш чи Госпуть чеака тéбеа да са пукáиш, чи си твардóглаф и твардóсарц; теае ліудье дету са лоши, теам дава Гóспуть хỳбаву и иште да са сеатеат и да са пукаеат дуде са на сáіа діуньоа. . . . .

А хỳбаф и веаран христеанине! Ага вѝдиш фесàтин [189]) и криф и лош чилеак, дету ниварвѝ пу зáкун, и прукóпцува на иманье и на живóть и ни му станва ниту зарарь нѝту болеас го нахóда и прукóпцува, нимоі зáвиди на нéгувата прукупьоа, ниту да стáниш и тѝ кану ньéга, оти греаховнеатуму прукупьоата іе кату треава, боаржеа исоахнува, — и кату бѝлье зеалéну — боаржеа пàднува. Нимоі са чуди и на фудỳлин чилеак, агà варвѝ нагóреа кату фóіна; оти прурóк Давѝть викаше: „воарнах са да вѝдеам, какво іе сторил тóіа чилеак и троасеах там меастуту му“. Нимоі да са чудиш ага вѝдиш греахован чилеак и ни гу іе пеадéпцувал Госпуть на саіа діуньоа; óти Гóспуть гу даржи да гу педепца на садòвиіа“.

И четвъртата проповѣдь, подъ заглавие „Κυριακὴ του παραλὺτου: Ἑρμενῆα εις τας πράξις“ е за въ недѣля на Разслабленаго.

Петата проповѣдь (лист. 31—35, е за въ недѣля на Самарянката. Въ началото на проповѣдьта е прѣведено по мѣстния говоръ цѣлото Евангелие, що се чете на споменѫтата недѣля. Проповѣдьта захваща така:

Слушеаіте благуслувéни христеанье Свеатó Евангѐлиіу:

На нувá вреаме, дóіде Иисус на адноа грáда, самариіцка [190]) и іа зувеаха, Сирáх, блѝзу ду тарлоата [191]), дéту дал Иакуф на

[187]) Когато нѣкой бере нѣщо отъ чужда градина или гора, или си пасе добитъка въ чужда ливада, въ обикновения говоръ казватъ, че *фтесува* (отъ гр. думда πταιω). Тукъ *фтесуват* е употрѣбеня вм. *прѣстѫпват* (нѣкоя религиозна заповѣдь).

[188]) Тур. дума употрѣбявана и въ говора.

[189]) Сѫщо.

[190]) Окончанията *ски, ска, ско* (ед. ч.) и *ски* (мн. ч.), при нѣкои думи се чуѭтъ *ски, ска, ску* и *ски*, а при нѣкои *цки, цка, цку* и *цки*. Пр. Станіуски Коліу. Вéлкуски Харѝть. Инжóска Мáркувица. Моаска деацá. Дюльгерьски иснáфь. Христеанцки прáзници. Чóкмяцки уфчеарь. Тỳрцка веара. Ширкулоацка мандра. Фіỳлбéцка пчинѝця. Гоарцку хóру. Женцки дрѝпи (дрѣхи). Хажи Агóску кунaчіе.

Мари мумѝнке лье боалгарцку чоаду,
Іá шта та зьоамам зорла и іолла.

Злáту, нимóі духóда,
На Кустадѝн на хору;
Чи тáму злáту духóдат,
Плáнинцки млáди уфчеарье.
И каржеалицки діульгерье.

[191]) Членувана тур. дума тарла = нива.

сино͡ат му Иосифа. На táіа тарло͡а име͡аше бунарь Иáкувуф. Пак Иисус като ходе͡аше сас апóстульете͡а нéгуви бе͡аше уморéн ут по͡ате͡ат и сьо͡адна тáму ду бунáре͡ат. Де͡ане͡а бе͡аше на шéс сахате͡ат. Душлá и адно͡а же͡анá уд градо͡а самаре͡анцки да си извáди вóда. И рéче͡а хи Иисус: „даі ми да пиіе͡ам!“ Пак учени́ците͡а[192]) му били́ утишли́ нах градо͡а да купе͡ат е͡адіуву. И рéче͡а му же͡аната самаре͡андцка: „ага си ти чифу́тин[193]) заштó и́штиш да пиіеш уд мéнеа, ага сам іа самаре͡анка?“ оти евре͡аете͡а са низгáдат сас самаре͡аньете͡а. Удгувóри[194]) Иисус и рéче хи: „да бе͡аше знáла ти буже͡а дáрба и кутри́ іе сóіа дѐсу ти дума: дáі ми да пиіе͡ам, ти ште͡аше да и́штиш уд ньéга да ти даде вóда жи́ва. Рéче͡а му же͡анáта: „афéнди[195]) ти немаш ниту стóмна, ниту во͡аже, пак бунаре͡ас іе длибóк; ут кадé и́маш вóда жи́ва? Да ни си ти пó-гуле͡ам уд нашенуг де͡ада Иáкува? Тоі дáде нам соіа бунарь, и тоі пиіе͡аше уд нéга, и синувéте͡а му и дуби́такат му“. Удгувóри Иису́с и рéче͡а хи: „всe͡ак, коіту пиіе ут сáіа вóда, пак ште да ужe͡адне͡аіе; ама коіту пиіе уд вудо͡ата дéту шта да му дам іа, ни ште да іе жо͡адян ни́куга, ами вудо͡ата дéту шта да му дам іа, штé да стáне и́звур, да му те͡ачé животь фсéчен[196]) за всé!“ Рéче͡а му женáта: „афѐнди, даі ми, ут táіа вóда да ни ужe͡адне͡авам ни́куга и да нидухóдам вéіке͡а ту́ва да извáдам“. Рéче хи Иисус: „иди пóвикаі маже͡аток си и е͡ала нах ту́ва“. Удгувори же͡анáта и рéче͡а му: „нéмам мо͡аш“. Рéче͡а хи Иису́с: „ху́баве͡а си ре͡аклá чи нéмаш мо͡аш, оти петь мо͡ажа си имáла и сигá дету гу и́маш ни ти́ іе мо͡аш; тувá си и́стина ре͡аклá“. Рéче͡а му же͡аната: „афенди, ви́де͡ам, чи ти си све͡ати́ чиле͡ак; де͡адувете͡а наши, ти́іе фав táіа гóра са пуклуни́ха; ама ви́іе думате оти фаф Иерусалим іе ме͡астуту, дéту тре͡ава да са пуклáне͡аме“. Рѐче͡а хи Иисус: „о жéну, ве͡арваі ма, оти ште да доіде време͡а и и́де, да ни со͡а пуклáне͡ат, ни на саіа гóра ни на Иерусалим; óти виіе низнáите кадé са пуклане͡ате, пáк ниіе знáим кадé са пуклане͡аме, оти спасéниету ште да іе ут чифутьете͡а“. Рѐче͡а же͡анáта: „зна͡сам оти ште да доіде Христос, и ага доіде, тоі ште да ни каже си́чкуту.“ Рéче͡а хи Иисус: „іа сам дéту лафóвам сас тéбе͡а.“

---

[192]) Вл. Н. Ев.

[193]) Въ съврѣменния говоръ еврѣитѣ се нари́чатъ *чифу́тье*. Въ по-напрѣшно врѣме, тѣ сѫ били́ наричани *евре͡аіе*, което се вижда отъ и до сега сѫществующия обичай при прѣдаванието на майката новокръстеното ѝ дѣте. Кальманата (кръстницата) или кальтатата (кръстникътъ) прѣдава на три пѫти дѣтето майци му и три пѫти изговаря тия думи: „евре͡аіче ми даде, христе͡анче ти дáвам.“ Въ пѣснитѣ се срѣщатъ редомъ думитѣ *чифутье* и *еврѣе*.

Дé гу зачу́ха чифу́тье
Чифу́тье жо͡альти евре͡аіе.

[194]) Вл. Н. Ев.

[195]) Въ гръцкия оригиналъ, вѣроятно е стояла думата αὐθέντη, която прѣводачитѣ не сѫ могли да прѣведѫтъ правилно.

[196]) *Фсéчен* вм. вѣченъ е искована отъ прѣводачитѣ.

Туга́ва доiдаха уче͡ани́ците͡а му и са чуде͡аха какво́ лафова Го́спуть сас же͡ана́та, ала гу ни пи́таха: какво́ лафо́ваш сас же͡ана́та. Уста́ви туга́ва же͡ана́та сто́мната, та ути́де нах гра́дата и ду́маше лiудьемте͡ам: „е͡алате да видите адин чиле͡ак де́ту ми ре́че͡а си́чку, каквоту сам напра́вила; да ни бо͡аде тоi Христо́с?“.

Изле͡азаха лiудье́те͡а уд градо͡а и варве͡аха нах ньега. Между тува вре͡аме, моле͡аха гу учениците͡а и му ду́маха: „е͡аш да́скале! А тоi хми ре́че͡а: iа и́мам ма́нжа да е͡ам, ала ви́iе низна́ите.“ Пак апостульете͡а низнае͡аха ами са питаха ади́н з друк: „да му ни iѐ дуни́сал буди́н да аде́“. Ре́че͡а Го́спуть апостуле͡амте͡ам: „мо́iету е͡аденье iе да сво͡арше͡ам изме́те͡ат но́мва, коiту ма iе пруво́дил и да сво͡арше͡ам негувата ра́бута. Нире́ках ли iа вам: о́ште че́три ме͡асе͡аца и жо͡атва ште да фта́са, вди́гните си учи́те͡а да ви́дите ни́вите͡а чи са фта́сали и са бе͡али за жо͡атва, и коiту жо͡ане зима фаiдо͡а и збúра има́нье. И ут та́iа гра́да мло́гу льу́дье пуве͡арваха Иисуса Христа́, заради̇ ду́мите͡а дету хми ре́че͡а же͡ана́та. . . . И ага до́iдаха лiудье́те͡а ду Го́спудья, моле͡аха гу да зди та́му. И сиде͡ал два де́нья, та о́ште по́-мло́гу пове͡арваха заради̇ думите͡а му. И ду́маха лiудьете͡а же͡ане́тухи: „ни̇iе нive͡арвахме заради̇ твоите͡а думи, ами сами̇ чу́хме, чи тоi iе воiстину[197]) спаси́тель миру[198]) Христос.“

Сува Све͡ато́ Ева́нгелиiу пе͡аiе́ме днеска благуслуве́ни христе͡анье, и тре͡ава да са се͡атиме за го́спудьо́вите͡а ра́боти и госпудьо́вите͡а ду́ми; оти Госпуть сичку какво́ту ду́маше за на́с, ду́маше го на Све͡ато́ Еванг.: как хо́де͡аше Го́спуть сас апостульете͡а ут се́лу на се́лу, ут гра́да на гра́да, заради нас лiудье́те͡а, да даде́ нам по͡ать и за́кун, да на куртули́са[199]) уд де͡авулцки ро͡аки, уд же͡андье́ма. Чухте ли ка́к ходе͡аше пе͡аше͡ак и как са умуре͡аваше ноiа, кутриту iе степцал дiунье͡ата, и не́буту и зе͡амьо͡ата, зам да научи̇ и на́с да ни га́лиме на са́iа дiуньо͡а се͡афо͡ата, ами изе́те͡ат[200]) и да нии́штиме да и́маме хубави конье да е͡ахаме, ами да са срамо́ваме уд Го́спудiа; о́ти тоi самиче͡ак ходе͡аше но́лкуф пуклуне́н, пак ни̇iе сме гре͡ахо́вни, чо͡арьве, му́хи и по͡арс, та и̇штиме ху́бави конье да е͡ахаме, и ху́баву и но́ву да но́симе, и благу и мло́гу да адье́ме. Тишко́ и го́рку на́м! Го́спуть заради на́с са iе умуре͡авал и iе сиде͡ал варх ка́мень ду буна́рь, гла́дан и жо͡адан заради на́шету спасе́ние[201]) и ага гу моле͡аха апо́стульете͡а да аде́, ста́нваше каи́ль да iе гла́дан и жо͡адан, ама да наiде лiудье да хи дида́ксува[202]), заради̇ ца́рцку не͡абе́сну. И ду́маше апо́стуле͡амте͡ам: моiету е͡адiуву и пи̇iуву

---

[197]) Вл. Н. Ев.
[198]) Сѫщо.
[199]) Тур. дума убщеупотрѣбителна въ говора вм. избави, освободи, отърва.
[200]) Членувана тур. д. иветь = мѫжка.
[201]) Вл. Н. Ев.
[202]) Отъ грѣцката дума διδάξω. Искована отъ прѣводачитѣ.

іе да ко́ртулисам ліудье́те͡а уд гре͡ахувье́те͡а и уд збо͡аркануту, да хми да̀вам за́кун и по͡ать, та да до́ідат на дру́гата дьуньо͡а на бужира́і, де́ту сам и іа. Мо́іе іе пиіуву да пузна́ват ліудье́те͡а о́ти са уморе͡авам іа, о́ти ходе͡ам на са́іа діуньо͡а и о́ти до́ідах уд не́бу.

Саки̇ва ду́ми думаше Госпуть, бл. хр. затува́ и нам тре͡ава да са се͡атиме те͡ае Госпудьо́ви ра́боти и Госпудьо́ви думи. Да не́мамe тамахке͡арлѫк за саіа діуньо͡а, ами за дру́гата діуньо͡а да мо͡ачим да сме ху́бави. Ту́ва ниіе сме міусефирье[203]) на са́іа діуньо͡а, да прика́раме какту са ла́ха[204]) и ко́лкуту мо́жим да са мо͡ачим уд де́сните͡а врата́ да варви̇м и уд дѐсние͡ат по͡ать, какту казва Госпуть на Св. Ев.: оти широките͡а врата́ и широкиіе͡ат по͡ать варвьо͡ат[205]) нах же͡анде́ман. Пак ви̇ка: коіту тро͡аси изеть на саіа дьуно͡а, тоі ште да наіде бужираі; о́ти ут соіа по͡ать утѝдаха врить пруро́ците͡а и врить апо́стульете͡а и врить све͡атците͡а и врить христе͡аньете͡а, дету утидаха на бужираі. Затува и Го́спуть ходе͡аше бис конь и биз ле͡ап и сиде͡аше биз зде͡алка[206]), на каме͡ан, на бунарь. . . . . Ви́ште сига́ как Го́спуть знае͡аше оти ште да доіде же͡ана́ на бунаре͡ат да точи во̀да, затува пруво́ди апостульете͡а да и́дат нах гра̀дата, та да нема ни ади́н сас нье́га; оти ага име͡аше[207]) буди́н сас не́га, ште͡аше да іе срам же͡ана́та да ду́ма сас Го́спудья; пак Госпуть биз ду́ма, биз дида́ксуванье[208]), нимужи да убо͡арне нах христе͡анцку ниаднѐк. Затува́ и сле͡азе͡а уд не́бу, збра́ и апо́стулье. . . . . .

О жену! Ага са кра́шта има́ньету спуми̇наш да пи̇таш, ама ага са кра́ти животе͡ат ниспуми̇наш и ниви̇диш, ами ви̇каш о́ти уд магье́[209]) са кра́ти твоіету мле͡аку; ага и́маш да аде́ш ниспуминаш и ни ви̇диш, ама ага зьо͡аме да са кра́шта тугáва питаш. И пак нипи́таш по́пувете͡а ами пи̇таш кирпижиіките͡а[210]) и врачките͡а; нипи̇таш за пруштáванье гре͡ахуве́те͡а ти ами пи̇таш за дьуньо́фцките͡а ра́бути; нитро͡асиш ле͡ак по͡арву за душо͡ата ти, ами за хаіваньете͡а ти . . . .

Седмата проповѣдъ (листове 38—40) е за въ Недѣля Петдесетница. Извличаме и отъ неѭ нѣколко части.

---

203) Тая дума се употрѣбява въ говора само отъ мѫжкитѣ, вм. гостье отъ другадѣ.

204) *Лаха́* вм. случи. Пр. Аку са ла́ха да мине́ш ут та́м по́рукаі ма. (Ако се случи да минешъ отъ тамъ, повикай ме). Лахвалу ли ти са іе с пари́ да си купиш бельо͡а?

205) Глаголитѣ, (тр. лице, мн. число, наст. вр.) които окончаватъ на *о͡ат* и *ьо͡ат*, крайната съгласна *т* не се произнася въ нѣкои села. Така, варвьо͡ат, адо͡ат, пеіо͡ат, леіо͡ат, сидьо͡ат, те͡ако͡ат, пе͡акс͡ат и т. п., въ Райково и Пашмаклѫ се произнасятъ варвьо͡а, адо͡а, пеіо͡а, леіо͡а, сидьо͡а, теко͡а, пе͡ако͡а.

206) *З‚зе͡алка* е скратено отъ *сиде͡алка* (възглавница въ Райково *во͡азлавница*).

По нашитѣ мѣста, кога отиде нѣкой по гостье въ нѣкоя кѫща, подлагатъ му възглавница да седне. За това възглавницитѣ се казватъ и *си‚зе͡алки*.

207) Вм. и́маше.

208) Отъ гр. дума *‚зидахиіа* (проповѣдь) съставена е *‚зудаксуванье* (проповѣдване. Въ говора не се употрѣбява.

209) Мн. число на думата магьо͡а (магия).

210) Гл. бѣл. 160.

„Благуслувéни христе͡анье! Днéска іе хемниде͡аліа хем гуле͡ам прáзник и гу зуво͡ат пе͡андикуштѝ (πενδιχουστή)[211]) óти уд ве͡алиде͡ань ду сигá пе͡аде͡асé дéніа стáнват. Ала бл. хр. за буже͡а дáрба, св. трóица: уцá и сина и св. дýха, óти днéска доіде св. дух уд нéбу та пусве͡ати апостульете͡а и хи усве͡асти. Слуше͡аіте ут по͡арф краі да ви кáже͡ам.

Гóспуть наш Иисўс Христóс бл. хр., иште͡аше да куртулиса ліудьéте͡а уд де͡авулцки ро͡аки, та затувá изле͡азе уд нéбуту и зьо͡а снага ут све͡атá де͡авоіка и бугўрóдица Мариіа и сиде͡ал сас маіка му триде͡асте гудини, че на триде͡астуту гудини са ко͡арстил. Ўт тугáва стори се͡афтьо͡а да дидáксува за цàрцку не͡абéсну. И чўде͡аха са ліудьéте͡а и сле͡аде͡аха гу и гу изве͡арваха и други млогу ліудье; ама ут те͡ае ліудье били се͡аде͡амде͡асѐ пó-ве͡арни и пó-хўбави и хи уче͡аше Гóспуть апóстулье. Та че избрá дванáде͡асте пó-хўбави апóстулье, ала и те͡а ни бьо͡аха научéни на кинига уд мáшки,[212]) ут по͡арф крáі; затувá три гудини са мо͡аче͡аше Гóспуть да хи учи, ала нимóже͡аха да са научо͡ат и забуре͡аваха кинату хми кáзваше. И агá гу распéриха чифўтьете͡а на ко͡арс и гу пугрéбаха и стáна уд грóбат, пак изле͡азе нах апостульете͡а и хми спумѝнаше дýмите͡а. И кáзваше апостуле͡амте͡ам, да ни забуре͡ават кинату хи іе учил и хми рéче͡а: „да идите пу вритъ діуньо͡ата да учите и да кáзвате ліудьемте͡ам думите͡а дету іа вам кáзах и да карштáвате ліудьéте͡а на іумету уцá и сина и св. духа, и да хми наро͡аче͡ате да тáче͡ат и да даржо͡ат врить христе͡анцките хаирье колкуту ви рéках вáм.“ Сéтне͡а извáди Гóспуть апостульете уд во͡ан градо͡а ду Витаниіа и хи пукáчи на гуро͡ата Елеóнцка дету іа зуво͡ат, и там хми рече͡а: ѝдите сéдите ф Иерусалим дудé да ви прóвуде͡ам св. дух да ва усве͡асти и да ви спумина пó-хўбаву каквото ви рéках іа и да ви харнже да знáите врить кинигите͡а и врить изиците͡а да лафóвате[213]) колкуту хи има на діуньо͡ата.

Тугава Госпуть хи благуслувѝ и вазнéсе са на небу, пак апостульете͡а са во͡арнаха фаф градо͡а Иерусалим та сиде͡аха ф чо͡арквата и славе͡аха Госпудіа и че͡акаха да дóіде све͡ати дўх уд небóту какну хми рéче͡а Гóспуть. И след 10 деніа сле͡ад вузнесениету, на день на гуле͡амие͡ат прàзник, дету гу зуве͡аха пе͡андикуцци (днéска іе) и ага билó деньо͡ат на три сахáте͡ат и врить

[211]) И тая дума е оставена непрѣведена, както и названията на още нѣкои господски и богородични праздници. Петдесетницата недѣля е извѣстна у насъ подъ име „пуклунéна ниде͡аліа,“ защото тогава се извършва коленопреклонението въ черква.

[212]) Вм. малакъ, малка, малко и малки, въ Устово, Райково и Пашмаклѫ казватъ и *машеак*, *машка*, *машку*, *машки*, когато се говори за умалителни прѣдмети. Пр. Машку де͡ате͡анце. Мàшка ко͡аштица. Маше͡ак чиле͡аче͡ак.

Мари мумѝнке, *машка* муминке,
Еа си ма гáли, каіну са гáли.

Думата *малъкъ* има още умалителнитѣ форми: *муте͡ак*, *мўтька*, *мутьку*, *мутьки*; *мўтиче͡ак*, *мутичка*, *мутичку*, *мутички*; (въ Пашмаклѫ: мўличе͡ак, муличка, муличку, мулички).

[213]) Отъ тур. дума *лафъ*, съставенъ е глаголътъ *лафовамъ*=говорѭ, разговарямъ се.

ліудьéте били збрáни на чоарквата, гулеам бóбуть и гоармеаш стáна уд неабóту и врить ліудьѐте видеаха чи излеазаха уд неабóту 12 облаци, кату огань и кату изици, та пàдаха варх апóстульетеа на главѝтеа хми. Тугáва апóстульете зьоаха да дидáксуват и да казват ліудьéмтеам за Гóспудьовитеа чудá сас врить изицѝте; пак ліудьéтеа кату чýха уд апóстульетеа чи лафóват сас врить изицитеа зьоаха да са чýдеат; пак дрýги мислеаха оти апóстульетеа са пиеани та лафóват хаваеа.[214]) Тугава св. апóстул Петар флеазе ф среадé ліудьéтеа та хми рéчеа: „о ліудіе исраилцки, іéту врить кóлку са збрáхте тýва, заштó гльоадате та са чýдите, та викате пиеани сме; виште хубавеа та са сеатите оти ниié ни смѐ пиеани, зашто сигá още іе ýтрину и сахáтеат три, ами то іе чуду дéту писа Прурóк Иуил: на сéтнитеа дéнье рéчеа Гóспуть (тукъ има една дума нечетлива) уд мóиеат дýх на врить діуньоата и ваштеа деацá шта да стáнат нáреачници:[215]) да кажеат ліудьемтеам Гóспудьовиеат поать и гулеами чудá шта да стóреам на нéбу и на зéміа, коарфь и огань и кáдеаш[216]) (то ште да реачé) коарфь іе снагата, óгань іе бужиноата Госпудьóва и кадеаш іе св. дух . . . Соіа е ó ліудье тоі дéту гльоадате днéска да стáнва варх апóстульете кату облаци óгнеани (на 12 апóстулье) пáк св. апóстул Пéтар дидáксуваше ліудьéте и пувеарваха тугáва млóгу ліудье и стáнваха христеанье . . . .

Ала бл. христеанье слýшеаіте и Св. Ев ама треава и да са сеатате: днеска казва, Св. Ев., кàзуваше Госпуть, оште пó-напрéшната гудина на соіа день, òште ни гý беаха фàтили чифутьетеа да гу жеалеатоват[217]) и кáзваше сáіа дума на Св. Ев. на сéтниеат день на гулеамиеат прàзник на пеандикущѝ. Излеазе Исýс на àмвуна[218]) и рукаше и думаше: „аку ѝма будѝн жоадан за животь да доіде ду мéнеа да пиié; коіту веарва ф мéнеа (речеа Гòспуть), какту кáзват книѝгитеа, ща да тéкнат, уд нéгувиеат курéм реаки жѝва вòда“. Сувá рéчеа Гòспуть за Св. Дýх.

---

[214]) Употрѣбява се въ говора. Когато нѣкой говори или работи несъзнателно, казватъ че „дума хаваеа“ „работи хаваеа“ сир. по хавáта, на въздуха. Отъ тукъ и поговорката „Ти си по хавоата.“

[215]) Тукъ думата *нáреачници* е турена, вм. пруроци за по-хубаво разбиране, безъ дълги и широки обяснения. Въ мѣстната народна митология сѫществуватъ между другитѣ невидими сѫщества и *нареачници*, които щомъ се роди човѣкъ явяватъ се около него и му наричатъ или прѣдричатъ, какво има да го вѫрхлети прѣзъ живота му. Прѣводачитѣ наистина не сѫ могли да намѣрятъ по-подходяща дума, за да прѣведѫтъ думата пророци по мѣстния говоръ. (Ср. бѣл. 33).

[216]) *Кáдеаш* вм. *димъ*. *Кадѝ* вм. дими. Думата *димъ* е чужда за Ахѫ-Челебийския говоръ. *Кадеашъ* се срѣща и въ пѣснитѣ,

Две гудѝни ма на кáдеаш даржеаха
И трѝ гудѝни на бóрна,
Дудé ма стóреат агýпка,
Агýпка чоарна цѝганка.

[217]) Когато нѣкого истезаватъ и *мѫковатъ*, такова дѣйствие се означава съ думитѣ *желетдватъ* и *инжеттисватъ*.

[218]) Черковенъ терминъ. Амвонътъ се нарича въ народния говоръ *áнгу*.

Извличаме часть и отъ проповѣдьта за Срѣтение Христово (л. 177—180). Тя носи заглавие: „φευβρουαρ 2: υπαπανδὶ του Χριστου,“ и започнува така:

Ката хубаву и ката ра́бута бл. хр. има гуле͡ам ихтиба̀рь уд Го́спудіа и уд ліудьѐте. Не лу ху́бавите ліудье фале͡ат и са чуде͡ат на ху́бавуту, ами и лὸшите ліудье, ага ви́де͡ат ху́баф чиле͡ак гу фа́ле͡ат, ага іе хайран, какну іе писану и на кини́гите͡а: οἶδε και πολέμιος θαυμαζιν.

Ври́ть хайрьете͡а бл. хр. и врить ху́бавите͡а ра̀бути и́мат слава и о́ште ѝмат ихтиба́рь уд Гὸспудіа, ала льефте͡арцкуту[219]) кату е по́-гуле͡ам и по́-млогу хайрь, има и уд ліудьѐте и уд Гὸспудіа по́-гуле͡ам ихтибарь. И анге͡алцки іе соіа хаирь, и анге͡алцки изметь[220]). И св. Апостул Павал ре́че͡а, оти коіто ѝште да са ужѐни, тоі тьоагли касафеть, как да стане зе͡анги́нин, как да си напло́ди има̀ньету и как да прика́ра саіа діуньо͡а. И да ре͡аче́м малку балну, млогу касафе́ть. Ама коіту е ле́фте͡ар, заради Го́спудіа и брани душо͡ата си уд лошите͡а ра́бути и табиіе́тье тоі куртулисва душо͡ата си ут тувашни касафетье и ут тувашни балне͡ави, уд дуньофцки касафеть и калабалѫк, и лу гльо͡ада как да пра́ви какну иште Госпуть. Затува хубаф хаирь е льевте͡арцкуту.

Ами и по͡арву ве͡анчилу ни іе гре͡ах. . . . . . И Госпуть затува благуслуви́ по͡арвуту ве͡анчи́лу, да ра́ждат ліудьете хубави де͡аца, да хи научо͡ат на кини́га и да хи педепцат на Го́спудьовие͡ат по͡ать, та да и́мат фаідо͡а и бу́баіците͡а хми и маіките͡а хми. . .

Ниіе бл. хр. спуми́наме се͡ае думи и се͡ае хурати́ и ѝштиме да ка́зваме ва́м, о́ти сас по͡арвата ве͡анчи́лка по́-млогу мо͡аски и же́нцки са пусве͡ати́ха кату днешние͡ат Св. Симьо͡ан и пруро́чица Ана, до͡ащеріа Фануи́лува. И Св. Симьо͡ан оти бил то́лкуф хайран, затува ста́на до́стуе͡ан да види Го́сподіа наш Иисуса Христа́ малку де͡ате͡а и гу фати на ро͡аки и гу даржe͡ал. Пак Св. Ана и та́ стана дустуіе́на и гу ви́де сас учи́теа нѐхини. И казваше и друге͡амте͡ам ліудье. Ама слуше͡аіте ут по͡арф краі как виде͡али те͡а Госпудіа.

Напре́ш уд Го́спудьовата рожба усемдесе́ гуди́ни, има́лу адин ца́рь е́ле͡анин Птуле͡амеу. И книжовник чиле͡ак бил на е́ленцки кинити. Той иште͡аше да сто́ри адно́ не͡ащу, де́ту да нимо́же да гу сто́ри никтури дру́к ца́рь, зам да са причуе́ негувуту іуме

219) Отъ гр. дума ελὲφτερος = лефтеръ. Преди загодяването си момъка се вове *ле́фтеръ юнакъ* и мома́та *ле́фтера мума́*. Въ тая про́повѣдъ думата *ле́фтерцку* не означава обикновенния младежки периодъ отъ 15 год. нагорѣ до загодяването, а калугерството. Тая гръцка дума се срѣща и въ пѣснитѣ:

Дуде́ іе мума́ ле́фте͡арв
Бараба́р фо͡арка с пилце́не͡а

По̀худи си́ну по̀худи,
Ле́фте͡арцку адно͡аш духо́да.

220) Тур. дума́ *изметь* се употрѣбява вм. служение, работянье или слугарска работа.

пу врить діуньо͡ата, дуде́ зди саіа діуньо͡а. И иште͡аше да каже ліудье͡амте͡ам да са се͡ате͡ат, о́ти има мло́гу пари. И збрал гуле͡амците и хми ка́зал, чи итше да стори адно͡а кулліа гуле͡ама и висо́ка и да са врить каменьету уд же͡ам; ала да е то́лкуф гуле͡ама и висока, да ниможе никутри дру́к царь да іа сто́ри. Туга́ф да му е причу́дну іумету пу врить діуньо͡ата.

Туга́ва ре͡акли гуле͡амците царіутуму: „ага иштиш ху́баву ца́ріу, да ти ка́жим, да пуслуше͡аш нас и да сто̀риш адно͡а ху́бава ра́бута и туга́ва ште да стане твоету іуме причу́дну пу врить діуньо͡ата ду садо́виіа, и штиш да имаш ихтибарь уд врить ліудье́те, и штат да ублаже͡ават те́бе͡а врить ліудье́те, и ниадин друк царь ни ште́ да стигне сува́ ху́баву“.

Тугава ре́че͡а царе͡ат: „кажите ми каквоту іе наі-ху́баву, шта да гу сторе͡ам; іа сам го̀туф, и за тува̀ ва пувиках да ми ка́жите кутро̀ту е по́-хубаву нье́га да сторе͡ам“. Тугава му ре͡акли гуле͡амците͡а: „има царіу на Иерусалим адно͡а руднина[221]), чифутьете͡а; те͡ае ліудье има́ли адин да́скаль, іумету му Муиши; тоі іе бил чифутье͡амте͡ам да́скаль и царь, и ут кугату хми е бил да́скаль и ца́рь има сига хиле͡ада и о́семстутини гуди́ни; тоіа пруро́к Муиши даде чифутье͡амте͡ам петь киниги и хи зуво͡ат на технизе͡ан изик: 1: *рожба*[222]), о̀ти ка́зва как со͡а рудиха ліудьетеа и врить діуньо͡ата; пак другата зуво͡ат *излe͡аиску*[223]) и казува как изле͡азаха ліудье́теа уд Ма̂сър уд агу́пцкитеа ро͡аки; пак друга зуво͡ат *по́пуфцку*[224]), оти ка́зва за попуфцку; па́к дру́гата зува͡от *бруеница*[225]), оти ка́зва ага изле͡азе уд Ма̂сър след две гудини пруро̀к Муиши и врить чифутьете͡а; пе́тата зуво͡ат *по́фтурану за́кун*[226]), зашто̀ колкуту ка́зват дру́гите͡а киниги и наі-сѐтната кинига гу ка́зва. И други петна́десте киниги имат те͡ае чифутье, ала са писани на чифутцки изикь и на чифутцку писмо̀, и аку мо̀жиш да хми пруво̀диш хабѐрь да ти хи пруво̀де͡ат да хи имаш фаф твоие͡ат ца́рцки сараі, ут соіа по-гуле͡ам хаирь ни штеш да мо̀жиш да сто̀риш; да сториш кулліа, никаква фаідо͡а нема да имаш, ама аку сто̀риш соія хаирь, десу ти ка́зваме, туга́ва штиш да си причуен ду краі діуньо͡ата, ду садо̀виіа“.

Туга́ва са царе͡ат зарадва за саіа рабута и пруводи ліудье сас фе͡арма́н нах Иерусали̇̀м. Фе͡арма́нат со͡аі писвал: „Птолеме́у

[221]) Тукъ думя̀та *руднѝна* е употрѣбе́на вм. *ро́да*, както се срѣща на други мѣста въ дъмашкиното.

[222]) Вм. битие. Прѣводачитѣ сѫ исковали по мѣстното нарѣчие названия на петьтѣхъ книги Моисеюви.

[223]) Исходъ.

[224]) Книгата на левититѣ.

[225]) Числа.

[226]) Второзаконие. *Пофтурну закунъ* споредъ прѣвода на попъ Лигорча, родомъ отъ Македония. По Ахъ-Челебийския говоръ трѣба да се чете *по́фтуранъ закунъ*).

великни царь на анадòлцку и зáницку[227]). Прувáдам здрáве вам чифутье, дéту сте чирáци на прурòк Муиши; да са рáдувате. Іа чух оти сте хýбава руднина ліудье, оти имате е͡ацье прукóпцани ліудье и книжовни дáскалье имате между вáс; затува и іа са рáдвам и слáве͡ам еле͡анцките бòжии[228]), дету ма са стóрили да сам царь на такива хубави ліудье. И адин наіèть стóрих, да стòре͡ам адин хаирь на мòите еле͡анье, да хми дам очи да гльо͡адат. И иштам киниги да хми òставе͡ам, да зна͡еат хýбавуту и лòшуту — да са се͡атат заштò іе кàта не͡ашту дету са нахòда на діуньо͡аса. Іа сам царь вам, ала ва пак мòле͡ам да ми прувòдите уд вашите киниги, дèту чух чи хи имате. Пак нищо͡а да ми хи харйжите, ами шта да ва óставе͡ам адно͡а гудина бис харàч и за кàта кинйга колкуту ре͡ачéте шта да ви плáте͡ам — колкуту иштите. И то͡аі да стóрите касу ви викам, пак іа ништо͡а да ва óставе͡ам, ами шта ва стòре͡ам гуле͡ам ихтибáрь да имате уд мéне".

Тако͡аф фе͡армáн прувòди цáре͡ат нах Иерусалим нах чифутьете͡а. Пак чифутьете͡а кату виде͡аха чи хи мòли цàре͡ат, збрàха са та лафòваха ме͡аждý те͡ах и рекли: „заштò да дадèм нàшисе͡а кинйги на чузди ліудье! Ами е͡алате да прувóдиме царіунуму адно͡а кинига, òти имаме кльо͡атва ут старите: да нидàваме нàшите киниги на чýзди ліудье". Тугава кату виде͡а цàре͡ат кинигата, збрà пàк гуле͡амците та хми іа кàза. Кату чýха гуле͡амците рекаха цàріутуму: „Царю! Ти да си жиф. Саіа рóда чифутцка, е͡аце са хасетьчиіе[229]) ліудье и ут хасетликь нирàче͡ат да дàват нàм кинигине. И другу, виде͡аха чи хи мóлиш, ами тре͡ава да хи уплáшиш, та да видиш тугàва как що͡ат да хи прувóде͡ат.

Тугава цàре͡ат прувòди дрýк фе͡арман и писуваше со͡аі: „Велики царь Птолемéо уд анадóлцку[230]) и зàник сло͡анце. Писувам вам дету сте учéни уд Муиши и са викате чифутье. И рèках оти сте мои ліудье и ве͡арна раіо͡а на мéне. И име͡ах умут óти штите да ма слуше͡ате. И низна͡еах оти сте хасетчиіе ліудье и лóша рода и кабадайіе. Нимоіте да са рàсарде͡ам, защò, га нирàчите да ми прувóдите кинигите, кавго͡а имас сас вас. И шта ви изгуре͡ам касабо͡ата и вас сас калжч, шта да пóгубе͡ам". Тугава чифутьете͡а кату виде͡аха тоіа страшен царцки ферман, прувóдиха кинигите биз со͡арце нах цàре͡ат. Кату хи виде͡а царе͡ат зарàдва са е͡аце, ама òти били писани на чифутцки изйк, та нимóже͡аха да хи пеаіо͡ат".

---

[227]) *Заницку* сж сковали прѣводáчитѣ отъ дýмата *зáник* = западъ. Истокъ се кáзва *ѝзник-сло͡анце*, а западъ — зáник-сло͡анце. Сжщо и врѣмето когато загрѣва и захожда слънцето се означава съ думитѣ *изник-сло͡анце* и *заник-сло͡анце*. Пр. Разбуди са по ѝзник сло͡анце. Стигнахме ф Стару·Селу пу зáник сло͡анце.

[228]) *Божии* е неправиленъ прѣводъ вм. *богове*.

[229]) Тур. дума вм. завистливи.

[230]) Слѣдъ дýмата *анадóлцку* въ ржкописътъ слѣдва и дýмата *ѝзницку*, но е зачеркнжта. Види се прѣписвачътъ е мислилъ да прѣведе и дýмата ανατολί = истокъ на *ѝзницку*, както по-горѣ видѣхме вм. западъ = *зáницку*.

Листове 222—240 съдържатъ проповѣдь за Кръстовдень, отъ която извличаме една часть.

„На те͡ае гудини царо́ваше све͡ате͡аму Кустади̇ну бубаікуму на Инглите́ра, де́ту царо́ва ѝнгилис царь. То́і бе͡аше е͡аце ми́ран царь и га́ле͡аше христе͡аньете͡а. Пак сино͡ат му све͡ати Кустади̇н са нахо́даше на Анадо́л сас цар Макшимиана; там са уче͡аше илиника. И кату гльо͡адаше, чи Макшимиано е͡аце же͡але͡ато́ваше христе͡аньете͡а, св. Кустади́н е͡аце хи милваше, о́ти бе͡аше милужли́ф и кро́так ут по͡арф краі. Христе͡аньете͡а са чуде͡аха каде́ да скриват женит͡еа си. Еле͡аньете͡а зи̇маха иманьету ут христе͡аньете͡а. И врить гуле͡амците͡а скри̇ваха те͡ахните͡а же́ни и до͡аштe͡ари ут тоіа лош царь.

Кату ви́де͡а царе͡ат оти св. Кустади́н са научи́ илиника́ и прукóпцуваше и оти е͡аце бе͡аше іунак и ху́баф, касканди́са и ипте͡аше да гу приби́іе. Царе͡ат врачоваше на еле͡анцките͡а врачи и му бе͡аха ре͡акли де͡авульете͡а сас врачите͡а: оти св. Кустадин ште да ста́не е͡аце гуле͡ам царь и ште да развали́ еле͡анцките͡а ѝдули и ште да хи сто́ри чо͡аркви. Затува̀ мо͡аче͡аше царе͡ат да гу приби̇іе, е͡а да гу утро́ви; ала Го́спуть тьо͡агле͡аше касафеть за христе͡аньете͡а и гу ни уста̀ви ами гу бране͡аше. За тува́ св. Кустадин пубе͡агна и ути́де на бубаікувие͡ат му ме͡амле͡акеть, на Ѝнглите́ра.

Ага ути̇де св. Кустадин наіде бубаіка му бо́лан. Тугава бубаіку му гу сто́ри царь и гу устави на не́гуву ме͡асту. Ду туга́ва са бе͡аха мино͡али ут Христа́ 306 гуди̇ни.

Пак Макшимиано га царо́ваше на Рома, млогу изе́ть тьо͡агле͡аха христе͡аньете͡а: же͡але͡ато́ваше хи, фире͡аше хи, приби̇ваше хи и иманьету зорла хми зимаше. И же́ните͡а хми фире͡аше и млогу лоши ра́бути пра́ве͡аше. Туга́ва кату чуха ри́мцките͡а чурбажи́іе чи св. Кустадин стана царь, и чуха оти іе ху́баф и милужли́ф царь, пруводиха му хаберь и гу моле͡аха да и́де на Ро̀ма да хи куртулиса уд лошие͡ат царь, уд Макшимиано́ и да хи зьо͡аме тоі. Св. Кустади́н кату ви́де оти гу моле͡аха сас со͡алзи, ми́сле͡аше са и мо͡аче͡аше са ка́к да наіде кула́і да хи куртулиса. Ама пак гу бе͡аше страх уд Макшендиіа, оти бе͡а е͡аце магъе́сник и ло́ш; сас магъе́ надьвиваше другите͡а ца́ріуве.

Тугава св. Кустадин кату са кахаро́ваше и мисле͡аше и са моле͡аше на Бога, адин день на пладнина кату ходе͡аше сас хаске́ре͡ат на уво͡ата, чи виде на не́буту ко͡арс и све͡ате͡аше кату сло͡анце. И име͡аше писмо о́кулу ко͡арстат сас зве͡азди писану. Писмо́ту ка́зваше со͡аі: „Кустадине, сас сува штиш да надьвиваш врить царіувете͡а и врить душманьете͡а ти“. И кату са упла̀шил св Кустадин, питал хаске́ре͡ат да ли виде͡ат какво има на не́буту. Те͡а му ре͡акли сичките͡а: „видиме сас учите͡а си“. Туга́ва са ра́дваше св. Кустадин и ут тука се́тне͡а име͡аше уму́т чи ште

да надьвѝе Макшѐндиіа. Пак приз нашто͡а, ага спе͡аше вѝде ф со͡ане͡а Госпудіа Іисуса Христа да му ре́че͡а: „Кустадине, де́ту вѝде на не́буту ко͡арстат, ньега да но́сиш сас те́бе͡а и штиш да надьвиваш врѝт твоите͡а душма́нье“. Кату са со͡авна утрино͡ата, ца́рь Кустадин прусо͡ади и куимжѝіете͡а сто̀рили адѝн ко͡арс ут сре́бру и уд зла́ту и прусо͡ади да гу туре͡ат на високу варх баіре͡ака и адин чиле͡ак наі-напре́ш да гу но̀си“.

Частьта отъ проповѣдьта за Срѣтение Христово, помѣстваме тукъ и съ гръцки букви, както е въ дамашкиното, за да видѫтъ интересующитѣ се, какъ се е прилагала и прилага и до днесь, отъ пò-старитѣ грамотни хора въ Ахѫ-Челебийско, гръцката азбука, при писвание български думи. Забѣлѣжваме обаче, че за звуковетѣ *у* (ου) и *щ* (στ) въ дамашкината сѫ употрѣбени сложни знакове.

Κάτα χούμπαδου η κάτα ραμπουτα πλ. χρ. ημα γουλὲμ ηχτημπὰρ ουτ γοσπουδε η ουτ λιουδιέτε. Νέ λου χούμπαδητε λιούδε φάλετ η σα τζούδετ να χούμπαδουτου, αμη η λόσητε λιούδε αγὰ βήδετ χούμπαφ τζιλέχ γου φάλετ αγὰ ε χαὴραν, κακνου ε πισανου η να κυνήγητε: οἶδε και πολέμιος θαυμαζιν.

Βρίτ χαίρετε πλ. χρ. η βρίτ χούμπαδιτε ράμπουτη ήματ σλάδα η όστε ήματ ηχτημπὰρ ουτ γόσποδε, αλὰ λευτερτζκουτου κατου ε πὸ γουλὲμ η πο μλόγου χαὴρ ήμα η ουτ λιουδιέτε η ουτ γόσπουδε πὸ γουλέμ ηχτημπὰρ. Η άνγελτζκυ ε σόε χαὴρ η άνγελτζκυ ηζμὲτ. Η σφετὴ απόστουλ Πάδαλ ρέτζε, ότη κοιτου ήστε δα σα ουζένη. τοι τέγλη κασαφὲτ, κακ δα στάνε ζενγίνην, κακ δα σι ναπλόδη ημάνετου η κακ δα πρικάρα σάε διουνὲ. Η δα ρετζὲμ μάλκου μπάλνου μλογου κασαφὲτ. Αμα κοιτου ε λέφτερ ζαραδὴ γόσποδε η μπράνη δουσέτα ση ουτ λόσιτε ραμπουτη η ταπιέτε, τοϊ κουρτουλίσδα δουσέτα ση ουτ τούδασνη κασαφέτε η ουτ τούδασνη πάλνεδη, ουτ διουνηοφτζκυ κασαφὲτ η καλαμπαλὶκ, αμη λου γλέδα κακ δα πράδη κακνου ήστε γόσπουτ. Ζατοδὰ χούμπαφ χαὴρ ε λέφτερτζκουτου.

Αμη η παρδου βεντζήλου νη ὲ γρεχ . . . . . Η γόσπουτ ζατοδὰ μπλαγοσλοδὴ παρδουτου βεντζήλου, δα ράζδατ λιουδιέτε χούμπαδη δετζά δα χη ναουτζὲτ να κυνήγα η δα χη πεδέπτζατ να γοσπουδιόδιετ πατ τα δα ήματ φαηδα η μπουμπάητζητε χμη η μαηκητε χμη . . . .

Νήε πλ. χρ. σπουμήναμε σέε δουμη η σέε χουρατὴ η ήστημε δα κάζδαμε δαμ, οτη σας πάρδατα βεντζήλκα πὸ μλόγου μόσκυ η ζέντζκυ σα ποσφετίχα, κατου δνέσνιετ σφετὶ Σιμεον η προυρότζητζα Ανα, δάστερε Φανουηλουδα. Η σφετὶ Σιμεον οτη μπὶλ τόλκουφ χαίραν, ζατουδὰ στάνα δόστουεν δα βίδι γόσπουδε νας Ισούσα Χριστα μαλκου δέτε η γου φατη να ρόκυ η γου δαρζὲλ. Πακ σφετὰ Ανα η τὰ στάνα δουστουένα η γου βίδε σας ουτζήτε νέχηνη η κάζουδασε η δρουγεμτεμ λιούδιε. Αμα σλούσεητε ουτ παρφ κράϊ κακ βήδελη τίε γόσπουδε.

Ναπρὲς ουτ γοσπουδιόδατα ρόζμπα 8 δεσὲ γουδήνη, ημάλου αδὴν τζὰρ έλενην Πτολεμέου. Η κνηζόδνηκ τζιλεκ μπὶλ να έλεντζκυ κυνήγι. Τοη ήστεσε δα στόρη αδνὸ νέστου δετου δα νημόζε δα γου στόρη νηκουτρη δρουχ τζάρ, ζαμι δα σα προυτζούε νεγουδουτου ιούμε που δρουτ δηουνέτα, δουδε ζδὴ σάε δηουνέ. Η ήστεσε δα κάζε λιουδέμτεμ δα σα σέτετ, οτη ήμα μλόγου παρὴ. Η ζμπρὰλ γουλεμτζίτε η χμη κάζαλ τζι ήστε δα στόρη αδνὰ κούλε γουλέμα η βησόκα, η δα σα βρὶτ κάμενετου ουδ ζέμι

αλα δα ε τόλκουφ γουλέμα η βησόκα, δα νιμόζε νήκουτρη δροὺκ τζὰρ δα ε στόρη. Τουγὰφ δα μου ε πριτζούδνου ιούμετου που βρὶτ δηουνέτα.

Τουγάβα ρεκλὴ γουλεμτζίτε τζάριουτουμου: „αγὰ ήστις χουμπαβου τζάριου δα τι κάζημ, δα πουσλούσες νας η δα στόρις αδνὰ χουμπαβα ράμπουτα η τουγάβα στε δα στάνε τδόετου ιούμε πριτζούδνου που βρὶτ δηουνέτα δου σαδόβια, η στις δα ήμας ηχτημπὰρ ουτ βρὶτ λιουδέτε η στατ δα ουμπλαζέβατ τέμπε βρὶτ λιουδέτε η νηαδὴν δροὺκ τζὰρ νη στε δα στίγνε σουβα χούμπαβου".

Τουγαβα ρέτζε τζάρετ: „κάζιτε μη κακβότου ε νάι χούμπαβου, στα δα γου στόρεμ; ὲ σαμ γότουφ η ζατουβὰ βα ποβίκαχ δα μη κάζιτε κοτρότου ε πο χούμπαβου νέγα δα στόρεμ". Τουγάβα μου ρεκλι γουλεμτζίτε: „ίμα τζάριου να Ηερουσαλὴμ αδνὰ ροδνήνα τζηφούτετε; τέε λιούδε ημάλη αδὴν δάσκαλ ιουμετου μου Μωησὴ; τόι ε μπὶλ τζηφούτεμτεμ δάσκαλ η τζὰρ η ουτ κουγάτου χμη ε μπὶλ δάσκαλ η τζὰρ ήμα σηγὰ 1800 γουδίνη: τόε προυρὸκ Μωησὴ δάδε τζηφούτεμτεμ πὲτ κυνηγη η χη ζουβὰτ να τεχνηεν ηζὶκ: 1: ροζμπα, ότι κάζβα κακ σὰ ρουδίχα λιουδέτε η βρὶτ διουνέτα; πακ δρούγατα ζουβὰτ ηζλέσκου η κάζουβα κακ ηζλέζαχα λιουδέτε ουτ Μιουσὴρ ουτ αγουπτζκυτε ρακυ; πακ δρούγα ζουβὰτ πόπουφτζκου, ότι κάζβα ζα πόπουφτζκου; πακ δρούγατα ζουβὰτ μπρουενήτζα, ότι κάζβα αγὰ ηζλέζε ουτ Μισὴρ σλετ δὲὲ γουδίνη προυρὸκ Μωησὴ η βρὶτ τζηφούτετε; πέτατα ζουβὰτ πόρτουρνου ζάκουν, ζαστὸ κόλκουτου κάζουβατ δρούγητε κυνήγη η ναὴ σετνατα κυνήγα γου κάζουβα. Η δρούγη 15 κυνήγη ήματ τέε τζηφούτε, αλα σα πίσανη να τζηφούτζκυ ηζίκ η να τζηφούτζκου πισμὸ, η ακου μόζις δα χμη προυβόδις χαμπὲρ δα τι χη προυβέδετ δα χη ήμας φαφ τδόηετ τζάρτζκυ σαράη, ουτ σόε πὸ γουλὲμ χαὴρ νηστὲς δα μόζις δα στόρις. Δα στόρις κούλε νήκακβα φαήδα νέμα δα ήμας, αμα ακου στόρις σόε χαὴρ, δέτου τη κάζουβαμε, τουγάβα στις δα σὶ πρητζούεν δου κρὰι διουνέτα, δου σαδοβηα.

Τουγάβα σα τζάρετ ζαραδδα ζα σαε ράμπουτα η προβόδι λιούδε σας φερμὰν ναχ Ηερουσαλὴμ. Φερμάνατ σάη πίσβαλ: „Πτολεμέο βελίκυι τζάρ να Αναδόλτζκου η Ζάνητζκου. Προυβάδαμ ζδράβε βαμ τζηφούτε, δέτου στε τζηράτζη να προυρὸκ Μωησὴ, δα σα ράδουβατε. Ε τζοὺχ ότι στε χούμπαβα ροδνήνα λιούδε, ότι ήματε έτζε προυκόπτζανη λιούδε η κνηζόβνη δάσκαλε ήματε μεζδου βας; ζατοβὰ η έ σα ράδοβαμ η σλάβεμ έλεντζκυτε μπόζιη, δέτου μα σα στόρηλη δα σαμ τζὰρ να τακύβα χούμπαβη λιούδε. Η αδὶν ναὲτ στόριχ, δα στόρεμ αδὶν χαὴρ να μόητε έλενε: δα χμη δὰμ οτζη δα γλέδατ. Η ήσταμ κυνήγη δα χμη όσταβεμ δα ζνάετ χούμπαβουτου η λόσιουτου δα σα σέτατ ζαστὸ ε κατα νέστου δέτου σα ναχόδα να διουνέσα. Ε σαμ τζὰρ βαμ, αλα βα πακ μόλεμ δα μι προυβόδιτε ουτ βάσιτε κυνήγη δέτου τζουχ τζη χη ήματε Πακ νηστὰ δα μι χη χαρίζιτε, αμη στα δα βα όσταβεμ αδνὰ γουδίνα μπίς χάράτζ, η ζα κάτα κυνήγα κολκουτου ρετζέτε στα δα βη πλάτεμ—κολκουτου ήστιτε. Η τάη δα στόρητε κασου βη βίκαμ, πακ ε νηστὰ δα βα όσταβεμ αμι στα βα στόρεμ η γουλὲμ ηχτιμπὰρ δα ήματε ουτ μένε.

Τακὰφ φερμὰν προυβόδη τζάρετ ναχ Ηερουσαλὶμ ναχ τζηφούτετε. Πακ τζηφούτετε κατου βίδεχα τζη χη μόλη τζάρετ ζμπράχα σα τα λαφόβαχα μεζδου τεχ η ρεκλὴ: „ζαστὸ δα δαδὲμ νάσιτε κυνήγη να τζιούζδη ρακυ, αμη έλατε δα προυβόδημε τζάριουνουμου αδνὰ κυνήγα: ότη ήμαμε κλέτβα ουτ στάρητε δα νη δάβαμε νάσιτε κυνήγη να τζιούζδη λιούδηε". Τουγάβα κατου βίδελ τζάρετ κυνήγατα, ζμπρὰ πακ γουλεμτζήτε τα χμη ε κάζα. Κατου τζούχα γουλεμτζήτε ρέκαχα τζάριουτουμου

„Τζάριου, τη δα ση ζίφ. Σάε ρόδα τζηφούτζκα έτζε σα χασέττζίε λιούδε η ουτ χασετλίκ νιράτζετ δα δάβατ ναμ κυνήγινε. Η δρούγου, βίδεχα τζη χη μόλης, αμη τρέβα δα χι ουπλάσις, τα δα βήδης τουγάβα κακ στάτ δα χι προυδόδετ.

Τουγάβα τζάρετ προυδόδη δρούκ φερμάν η πίσοβασε σαη: Βελίκυ τζάρ Πτολεμέω ουτ Αναδολτζχου η Ζάνικ σλόντζε. Πίσοβαμ βαμ δέτου στε ουτζένη ουτ Μωησή η σα βίκατε τζηφούτε. Η ρέκαχ ότι στε μοη λιούδε η βέρνα ραὲ να μένε. Η ημέχ ουμουτ, ότι στητε δα μα σλούσετε. Η νηζνάεχ ότι στε χασεττζίε λιούδε η λόσε ρόδα η χαμπαδαήε. Νιμόητε δα σα ράσαρδεμ, ζαστὸ γα νηράτζητε δα μη προυδόδητε κυνήγητε, καβγὰ ήμαμ σας βὰς. Η στα βη ήζγουρεμ κασαμπάτα η βας σας καλίτζ στα δα βα πόγουμπεμ". Τουγάβα τζηφούτετε κατου βίδεχα τόε στράσεν τζάρτζκυ φερμὰν, προυδόδηχα κυνήγητε πις σάρτζε ναχ τζάρετ. Κατου χι βίδε τζάρετ ζαραδὰ σα έτζε αμα ότι μπίλη πίσανη να τζηφούτζκυ ηζίκ τα νιμόζεχα δα χι πεὲτ ...."